m_econ_2025_

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Державний бюджет у забезпеченні сталого економічного розвитку країни

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент ІІ курсу, групи 672-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Мединський Богдан Станіславович _____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Грубляк Оксана Михайлівна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ___ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Мединський Б.С. Державний бюджет у забезпеченні сталого економічного розвитку країни. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2024. 79 с.

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретичні засади формування Цілей сталого розвитку та їх втілення у Стратегію розвитку України, основні засади державної фінансової політики щодо розвитку суспільно значимої інфраструктури. Здійснено аналіз тенденцій: національних індикаторів Цілей сталого розвитку в Україні, державної фінансової політики, джерел фінансування ЦСР за рахунок державного бюджету. Визначено проблеми реалізацій ЦСР у теперішній час та післявоєнний період, перспективи запровадження у бюджетному процесі світової практики державної фінансової підтримки сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, Цілі сталого розвитку, державний бюджет, індикатори сталого розвитку.

ANNOTATION

Medinskiy B.S. State budget in ensuring sustainable economic development of the country. - Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 " Finance, banking, insurance and stock market". Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich. Chernivtsi 2024. 79 p.

The theoretical basis of the formation of the Sustainable Development Goals and their implementation in the Development Strategy of Ukraine, the main principles of the state financial policy regarding the development of socially significant infrastructure are considered in the qualification work. An analysis of trends were carried out: national indicators of the Sustainable Development Goals in Ukraine, state financial policy, sources of financing of the Central Development Fund from the state budget. The problems of implementation of the Central Development Strategy in the present time and the post-war period, the prospects of introducing the world practice of state financial support for sustainable development into the budget process are identified.

Keywords: sustainable development, Sustainable Development Goals, state budget, indicators of sustainable development.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Б.С. Мединський

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....8
1.1. Суть та особливості формування стратегії сталого розвитку держави.....8
1.2. Фінансове забезпечення сталого економічного розвитку в Україні.....15
1.3. Бюджетне регулювання сталого економічного розвитку держави.....23
Висновки до розділу 1.....29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕНДЕНЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....31
2.1. Суть та особливості виконання стратегії сталого розвитку держави.....31
2.2. Аналіз впливу державної фіскальної політики на сталий розвиток країни.....39
2.3. Ефективність фінансового забезпечення сталого розвитку в контексті функціонування бюджетних фондів цільового спрямування.....47
Висновки до розділу 2.....54
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОНАННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....56
3.1. Причини недосягнення індикаторів Цілей сталого розвитку та перспективи їх подолання в процесі відбудови України.....56
3.2. Підвищення ефективності використання державних інвестицій та запозичень міжнародних фінансових організацій.....60
Висновки до розділу 3.....68
ВИСНОВКИ.....70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....73

ВСТУП

На початку XXI століття особливий акцент робиться на забезпеченні сталого розвитку людства – розвитку, який відповідає потребам сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Концепцію сталого розвитку можна тлумачити багатьма способами, але за своєю суттю це підхід, який прагне об'єднати різні, часто конкуруючі потреби з усвідомленням соціальних, екологічних та економічних обмежень, з якими стикається суспільство для досягнення гармонії.

Цілі сталого розвитку (ЦСР) передбачають необхідність оновлення або створення сучасної економічної та соціальної інфраструктури. Це особливо актуально для країн, що розвиваються, де часто спостерігається застарілість, низька ефективність і екологічна небезпечність існуючих об'єктів інфраструктури. Для модернізації таких об'єктів чи побудови нових інфраструктурних систем у цих країнах потрібні значні фінансові ресурси.

Тому одним з пріоритетних завдань економічної політики держави та її складової – фіскальної політики є формування основ сталого соціально-економічного розвитку, а державний бюджет є джерелом фінансових ресурсів для її досягнення.

Фінансування інфраструктурних проєктів із державного та місцевих бюджетів зазвичай здійснюється шляхом прямого включення відповідних витрат до річного бюджету або через спеціально створені цільові бюджетні фонди.

Бюджетні кошти є ключовим інструментом фінансового забезпечення сталого розвитку країни. Залучення внутрішніх ресурсів підвищує відповідальність держави за проведення фіскальної політики та сприяє руху до фінансової самостійності.

Теоретичні та прикладні аспекти фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку були досліджені в роботах провідних науковців, а саме

І. Чугунов [42], Л. Лисяк [4], М. Кужелєв [38], І. Лук'яненко [40], Ю. Лисенко [39]. Проблеми фінансування інвестиційних проєктів висвітлено у працях О. Федорчак [46]. Вагомі наукові дослідження у сфері удосконалення системи фінансового забезпечення сталого розвитку країни можна назвати праці І. Запатріної [45], В. Колосової [34], А. Нечипоренко [41], І. Чугунова [42] та інших.

Питання удосконалення системи державної фінансової підтримки для забезпечення сталого розвитку, зокрема на основі Цілей сталого розвитку, та специфіка її реалізації в післявоєнний період залишаються недостатньо вивченими. Це підкреслює актуальність даної кваліфікаційної роботи, а також обґрунтовує формулювання її мети, завдань, об’єкта і предмета дослідження.

Метою цієї роботи є визначення теоретичних основ сталого розвитку держави та розробка напрямів удосконалення державного фінансового забезпечення для досягнення Цілей сталого розвитку.

Досягнення поставленої мети зумовило потребу вирішення наступних завдань:

− розкрити суть сталого розвитку держави та індикаторів Цілей сталого розвитку;

− розкрити суть формування системи державного фінансового забезпечення сталого розвитку;

− проаналізувати рівень досягнення національних індикаторів Цілей сталого розвитку у довоєнний період;

− оцінити фінансові можливості державного бюджету для забезпечення фіскальної політики сталого розвитку держави;

− проаналізувати напрями витрачання ресурсів спеціальних фондів державного бюджету для фінансування інфраструктурних об’єктів;

− визначити особливості та напрями фінансування інфраструктурних об’єктів у післявоєнний період;

− розвинути підходи до підвищення ефективності використання фінансових ресурсів держави для фінансування сталого розвитку.

Об’єктом кваліфікаційної роботи є система державного фінансового забезпечення сталого розвитку держави.

Предметом кваліфікаційної роботи є механізми та інструменти фінансового забезпечення реалізації Цілей сталого розвитку в умовах післявоєнного відновлення.

Інформаційну базу магістерського дослідження становлять документи ООН щодо сталого розвитку на принципах ЦСР, нормативно-правові акти України з питань управління сталим розвитком, аналітичні та статистичні матеріали міністерств, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, монографії, статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

У кваліфікаційній роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило здійснити дослідження: при розкритті суті сталого розвитку, системи державного фінансового забезпечення сталого розвитку використано системний та структурний методи; за допомогою порівняльного методу, методів узагальнення, синтезу удосконалено засади державної фінансової політики сталого розвитку.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розкритті сутті системи державного фінансового забезпечення сталого розвитку, удосконаленні фінансового забезпечення сталого розвитку, розвитку суспільно значимої інфраструктури, наявність якої є необхідною умовою досягнення національних Цілей сталого розвитку.

Основні положення роботи доповідалися на науково-практичній конференції: «Державний бюджет у забезпеченні сталого економічного розвитку країни» (м. Чернівці, 2023 р.), на захисті наукової роботи «Вплив податкової політики на соціально-економічні процеси в державі» першого туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі магістерського дослідження розглянуто теоретичні

засади бюджетної підтримки сталого розвитку України, суть та особливості формування стратегій сталого розвитку.

У другому розділі магістерського дослідження здійснено аналіз досягнення Цілей сталого розвитку, сучасні тенденції бюджетної політики держави. Досліджено особливості впливу державної фіскальної політики на сталий розвиток країни; ефективність фінансового забезпечення сталого розвитку в контексті функціонування бюджетних фондів цільового спрямування.

У третьому розділі магістерського дослідження визначено причини недосягнення індикаторів Цілей сталого розвитку та перспективи їх подолання в процесі відбудови України, а також запропоновано шляхи підвищення ефективності використання державних інвестицій та запозичень міжнародних фінансових організацій.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

1.1. Суть та особливості формування стратегії сталого розвитку держави

З 2000 року міжнародне співтовариство наполегливо працює над впровадженням Стратегії сталого розвитку на глобальному рівні. Основи реалізації нових принципів і підходів до формування національних стратегій розвитку закладені в Декларації тисячоліття ООН, схваленій 189 державами-членами ООН у Нью-Йорку на Саміті тисячоліття. Цей документ спрямований на: «підвищення якості життя населення в цілому на планеті та збереження навколишнього середовища в усьому світі. Передусім планувалося зосередити зусилля на економіках, що розвиваються, та на найбільш проблемних на той час напрямках, які були окреслені у Цілях розвитку тисячоліття (ЦРТ)» [3].

Тоді визначено 8 цілей:

- сталий розвиток навколишнього середовища;
- подолання бідності;
- забезпечення гендерної рівності;
- забезпечення якісної освіти протягом життя;
- зниження дитячої смертності;
- обмеження поширення ВІЛ-інфекції, малярії та інших захворювань;
- оздоровлення матерів;
- глобальне партнерство для розвитку.

Зазначені цілі передбачали виконання 21 завдання, для кожного з яких встановлені відповідні показники для світу в цілому.

У 2015 році ця програма завершена. Україна також брала активну участь у реалізації програми досягнення Цілей розвитку тисячоліття. Відповідно до Національної доповіді «Цілі розвитку тисячоліття. Україна 2000 – 2015» наша

держава зробила вагомий внесок у реалізацію глобальної стратегії сталого розвитку відповідно до більшості ЦРТ [7].

В Україні спостерігається позитивна динаміка у досягненні багатьох Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ). Зокрема, вдалося перевиконати планові показники у сфері якісної освіти, підвищивши кількість шкіл, що отримали доступ до мережі Інтернет. Також відзначено скорочення дитячої смертності у віці до 5 років на 25%, зменшення кількості абортів утричі та зниження смертності від туберкульозу у два рази.

Водночас залишаються нерозв'язані проблеми в деяких напрямах. Наприклад, ситуація з гендерною рівністю практично не змінилася, частка сільського населення з доступом до централізованого водопостачання також не покращилася. Показник боротьби із злиднями навіть погіршився через військові дії, погіршення фінансово-економічної ситуації, девальвацію національної валюти, скорочення зайнятості населення та інші негативні фактори.

Незважаючи на це, програма реалізації ЦРТ досягла значного успіху. Після її завершення постало питання щодо подальшої розробки нових, більш глобальних цілей розвитку світу. Нова глобальна стратегія «Перетворення нашого світу: порядок денний сталого розвитку до 2030 року» [1], яка схвалена в Нью-Йорку у вересні 2015 року на саміті ООН, стала документом, який визначив нові орієнтири людського розвитку. Ця стратегія визначає: «нові амбітні 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) та 169 завдань, які необхідно вирішити для їх реалізації. Новий перелік цілей охоплює широкий спектр питань, що стосуються економічної, екологічної та соціальної сфер життя» [1]. Основним завданням ЦСР було визначено: «...перетворення світу з метою задоволення людських потреб і потреб економічного перетворення і водночас спрямоване на охорону природного середовища, забезпечення миру та здійснення прав людини» [1].

Перелік Цілей сталого розвитку світу представлено на рис. 1.1.

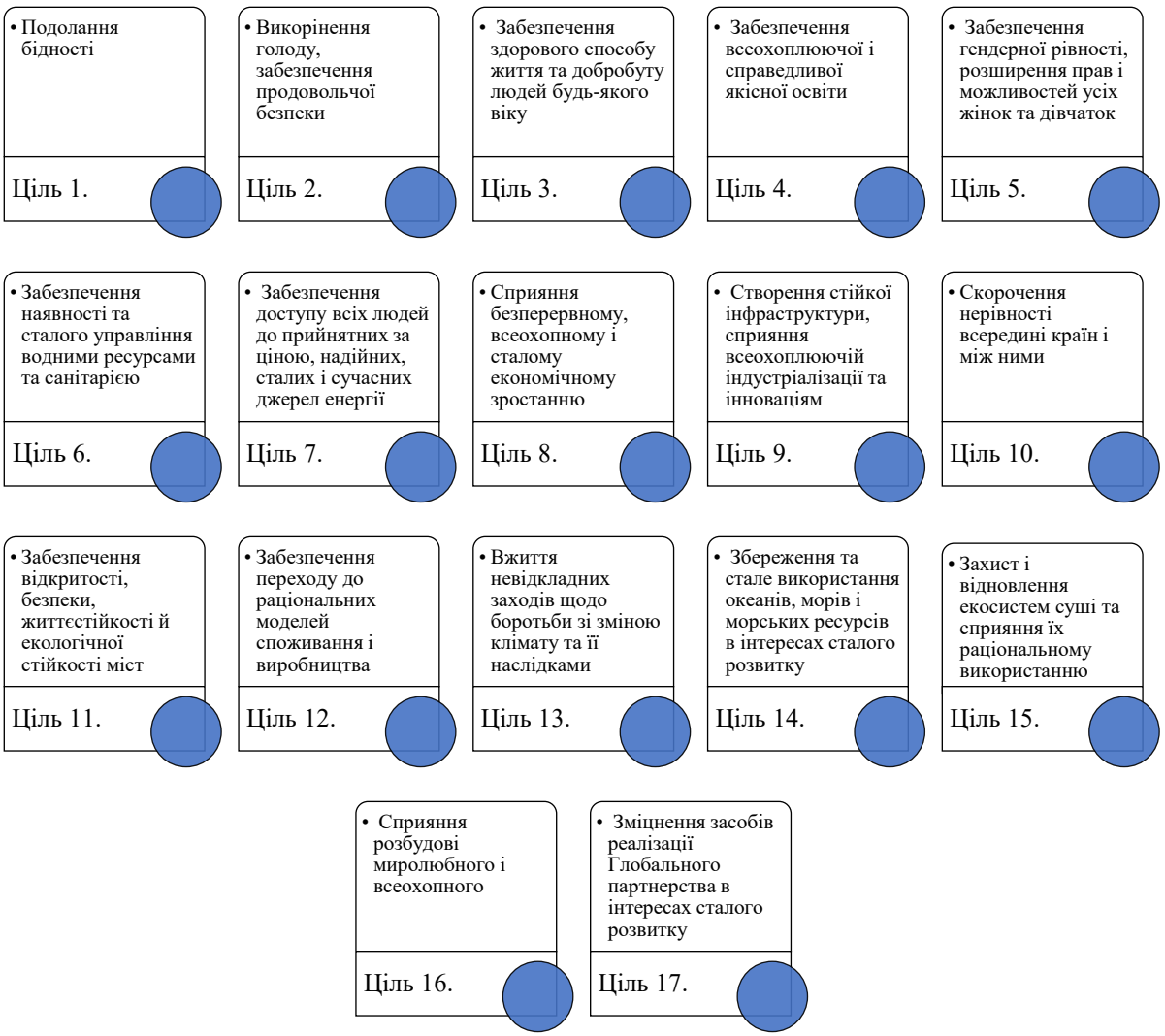

Рис. 1.1. Цілі сталого розвитку світу [5]

Глобальні ЦСР визначають пріоритети соціально-економічного розвитку держави.

Результати впровадження глобальної стратегії сталого розвитку оцінюються за середньозваженими показниками, які базуються на аналізі досягнень усіх країн світу. При цьому кожна держава має власні базові індикатори для реалізації глобальних Цілей сталого розвитку (ЦСР), які часто суттєво різняться залежно від рівня економічного розвитку. Також існують значні відмінності у можливостях країн, зокрема економічних, інституційних та фінансових, що впливають на їхню спроможність досягати глобальних ЦСР. У зв’язку з цим національні індикатори ЦСР можуть значно відрізнятися від глобальних стандартів.

Відповідно, кожна країна стикається з унікальними завданнями щодо подолання проблем у сфері сталого розвитку. Пріоритетність вирішення окремих завдань у межах Цілей сталого розвитку (ЦСР) також варіюється залежно від специфіки країн і регіонів. Усі ці аспекти, а також здатність держав виконувати взяті на себе зобов'язання щодо досягнення національних ЦСР до 2030 року, мають бути інтегровані в довгострокові стратегії соціально-економічного розвитку, а також у галузеві стратегії.

Такі стратегії сприятимуть мобілізації національних ресурсів для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). Крім того, їхнє впровадження створить основу для ефективного спрямування технічної та іншої допомоги від ООН і міжнародних фінансових організацій (МФО). Завдяки таким стратегіям міжнародні інституції матимуть чітке уявлення про цілі, які ставить перед собою держава для забезпечення сталого розвитку, їх відповідність глобальним ЦСР, а також про найбільш критичні проблеми. Це дасть змогу ООН і МФО раціонально планувати свої дії, надаючи допомогу на основі реалістичності національних стратегій, їхньої узгодженості з принципами сталого розвитку, і визначення завдань, які потребують зовнішньої підтримки.

За словами професора І. Запатріної, стратегічні документи на рівні країни (окремого населеного пункту) мають дати бізнесу, населенню та світовій спільноті відповіді на такі запитання: «наскільки далеко та чи інша країна (територія) сьогодні перебуває від досягнення ЦСР (виходячи із середньозважених показників досягнення відповідних індикаторів); які цільові показники планується досягти за кожним із завдань у рамках 17 ЦСР до 2030 року і поетапно; яка інфраструктура є критичною для досягнення кожної із ЦСР; де й в чому публічна влада потребує допомоги бізнесу для досягнення цільових показників з тієї чи іншої ЦСР до 2030 року; чи планується державою (місцевою владою) надання сприяння в залученні бізнесу до досягнення певних завдань у рамках ЦСР» [43, 39].

Як зазначалося раніше, визначення національних індикаторів для оцінки досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) і встановлення цільових показників

для стратегічних напрямків на державному та місцевому рівнях є складним завданням, особливо для країн із економікою, що розвивається. Водночас без чіткого визначення таких індикаторів і створення ефективної системи збору та аналізу інформації про їх виконання неможливо здійснити оцінку ефективності національних планів чи стратегій сталого розвитку, а також їхнього впливу на реалізацію глобальних ЦСР. Тому, за рекомендаціями представників ООН, у процесі розробки планів і стратегій слід враховувати: «статистичний потенціал країни, зокрема щодо наявності інструментарію для збору, надання та розповсюдження таких даних» [6].

Державний бюджет відіграє ключову роль у підготовці та реалізації стратегій сталого розвитку. У цьому процесі також необхідно активно залучати органи місцевого самоврядування, які відповідають за розвиток інфраструктури на своїх територіях, що безпосередньо впливає на якість життя населення.

Варто зазначити, що стратегії сталого розвитку, розроблені на національному рівні, повинні бути узгоджені зі стратегіями окремих галузей і регіонів. Це має забезпечуватися через відповідність цільових показників локальних стратегій національним індикаторам Цілей сталого розвитку (ЦСР), а за їхньої відсутності – глобальним індикаторам ЦСР. Для цього необхідно посилити інституційну систему управління сталим розвитком як на державному рівні, так і в галузевих міністерствах та виконавчих органах місцевого самоврядування.

В Україні відповідальність за досягнення ЦСР покладається на Міністерство економіки, в межах якого функціонує спеціалізований департамент сталого розвитку. Однак це не дає змоги ефективно координувати діяльність у галузі реалізації ЦСР. Крім того, можливості Міністерства у сфері контролю та моніторингу цих процесів є обмеженими. Важливою проблемою є те, що Верховна Рада та інші контрольні органи, зокрема Рахункова палата, не залучені до цього процесу. Таким чином, ані Уряд, ані Міністерство не зобов'язані звітувати перед цими органами про виконання національних завдань у рамках ЦСР чи про витрачені на це кошти.

Проте вже 21 серпня 2019 року Розпорядженням «Питання збору даних для моніторингу реалізації Цілей сталого розвитку» Кабінету Міністрів України затверджено 183 індикатори, за якими для моніторингу виконання Цілей сталого розвитку повинен здійснюватися збір даних [23] та зобов'язав Державну службу статистики України забезпечити збір таких даних, визначив перелік органів, відповідальних за розрахунок показників та їх подальше подання до Державної служби статистики України. Так, наприклад, Міністерство економіки України має щороку в січні надавати Державній службі статистики України інформацію про такі показник, як кількість проектів державно-приватного партнерства в розрізі регіонів і в цілому по Україні.

Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року став наступним кроком України на шляху досягнення Цілей сталого розвитку [16]. Цей Указ встановлює національні цілі сталого розвитку як основу для розробки прогнозно-програмних документів та нормативно-правових актів. Він також закріплює необхідність досягнення ЦСР України до 2030 року, що мають повністю відповідати глобальним цілям сталого розвитку, визначеним ООН. Окрім того, Указ зобов'язує Кабінет Міністрів України провести аналіз прогнозних та програмних документів з урахуванням національних ЦСР та створити ефективну систему їх реалізації, яка передбачає визначення механізмів досягнення цілей і щорічне звітування.

Ініціативою Міністерства економіки України було створено систему моніторингу виконання Цілей сталого розвитку в країні, яка включає кілька основних складових:

- щорічний моніторинг показників досягнення ЦСР в Україні;
- щорічні звіти з оцінки прогресу у виконанні конкретних Цілей сталого розвитку (однієї або двох);
- щорічні тематичні національні доповіді, що висвітлюють досягнення ЦСР через призму окремих соціальних груп чи проблем, що стосуються всіх Цілей сталого розвитку;
- звіт з моніторингу, який оцінює прогрес у досягненні всіх 17 Цілей

сталого розвитку, що подається раз на п'ять років.

У результаті спільної роботи Державної служби статистики України та Міністерства економіки було створено перший моніторинговий звіт «Цілі сталого розвитку – Україна. 2019», в якому надано дані щодо національних показників за всіма 17 ЦСР.

Цей звіт став початком процесу моніторингу виконання Цілей сталого розвитку в Україні, що стартував у 2019 році. Проте, зважаючи на процеси внутрішньої та зовнішньої міграції громадян України в період з 2013 по 2018 рік, а також ситуацію в Криму та на Донбасі, навіть при відповідності національних індикаторів міжнародним стандартам, забезпечити точність і достовірність даних з цих питань буде надзвичайно складно.

До початку повномасштабної війни Україна впевнено просувалась у досягненні 15 із 17 Цілей сталого розвитку, причому найбільших успіхів досягла саме у скороченні бідності. Добровільне національне опитування в Україні за 2021 рік показало: «зниження рівня бідності з 58,3% у 2015 році до 43,2% у 2018 році» [48]. Однак ці позитивні тенденції швидко змінюються: перші прогнози ПРООН вказували на те, що до 90% населення України можуть зіткнутися з бідністю. Незважаючи на війну, що триває, у 2023 році Україна планувала провести Добровільний національний огляд прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку.

Цілі сталого розвитку є важливою складовою Плану відновлення України. Вони послужать основою для визначення ключових напрямів розвитку країни та стануть ефективним інструментом залучення фінансових ресурсів для зміцнення стійкості та відновлення економіки.

Оскільки ЦСР охоплюють великий спектр складних і часто важких для реалізації завдань, для їх досягнення необхідно впроваджувати ефективні механізми. У процесі формулювання нових Цілей особлива увага буде приділятися розробці механізмів їх реалізації, таких як фінансові, інституційні та правові аспекти.

1.2. Фінансове забезпечення сталого економічного розвитку в Україні

Фінансові механізми для забезпечення сталого розвитку є одним з ключових інструментів, які потребують детальної уваги. Оскільки завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку є складними та багатогранними, країни повинні використовувати системний підхід до фінансування інфраструктурних ініціатив. Крім того, необхідно впроваджувати механізми, що сприятимуть підвищенню ефективності витрат державного бюджету та ресурсів, отриманих від міжнародної допомоги на розвиток, а також створювати умови для залучення приватного сектору на основі державно-приватного партнерства для вирішення цих завдань.

Для ефективної реалізації стратегії сталого розвитку необхідне правильне використання доступних механізмів, що стосується і України. Основними джерелами фінансування для інфраструктурних проектів є: енергетика (будівництво високовольтних ліній, реконструкція магістральних газопроводів); транспорт (будівництво доріг і метро); комунальний сектор (модернізація систем водопостачання, водовідведення і опалення). До таких джерел фінансування в Україні відносяться:

- витрати з державного та місцевих бюджетів;
- кошти, залучені від міжнародних фінансових установ, іноземних урядів і банків;
- інвестиції приватного бізнесу на умовах державно-приватного партнерства.

Ці фінансові ресурси повинні ефективно сприяти створенню критичної інфраструктури (як економічної, так і соціальної), що є важливим для досягнення Цілей сталого розвитку.

Завдання з розвитку інфраструктури, визначені в Національній доповіді, разом із можливими джерелами їх фінансування наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Завдання щодо розбудови інфраструктури та джерела фінансування цих інфраструктурних проєктів [7]

Проєкт	Завдання	Джерела фінансування
1	2	3
Енергоефективність та чиста енергія, ЦСР 7	– збільшити частку у 3,5 рази енергії, виробленої з відновлюваних джерел; – знизити енергоємність у 2 рази ВВП; – зменшити в 1,3 рази технологічні витрати електричної енергії в розподільчих мережах; – зменшити втрати тепла в 1,7 рази у тепломережах	Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), Державні інвестиційні проєкти (ДІП), МФО, Державно-приватне підприємництво (ДПП)
Водопостачання, ЦСР 6	– забезпечити 100% доступ міського та сільського населення до питної води гарантованої якості	ДФРР, Державний фонд розвитку водного господарства (ДФРВ), ДІП, МФО, ДПП
Водовідведення, ЦСР 15	– скоротити майже втричі обсяги скидів забруднених стічних вод у водні об’єкти; – скоротити втричі частку скидів забруднених стічних вод у загальному обсязі скидів до морського середовища	ДФРР, ДФРВ, ДІП, МФО, ДПП
Поводження з побутовими відходами, ЦСР 12	– збільшити майже у 2 рази частку спалених та утилізованих відходів у загальному обсягу їх утворення	ДФРР, ДІП, МФО, ДПП
Транспортна інфраструктура, ЦСР 9	– зменшити у 10 разів частку сільського населення, яке проживає на відстані понад 3 км від дороги з твердим покриттям; – підвищити у 3,3 рази частку транспорту громадського користування та у 4 рази частку інфраструктури й сервісу, що враховують потреби людей з інвалідністю; – підвищити у 7 разів частку доріг державного значення з твердим покриттям	ДФРР, Державний дорожній фонд (ДФ), Державний фонд внутрішніх водних шляхів (ДФВВШ), ДІП, МФО, ДПП
Освіта, ЦСР 4	– збільшити в 1,3 рази показник охоплення дітей до 5 років ЗДО; – збільшити у 2 рази кількість університетських міст	ДФРР, ДІП, МФО, ДПП
Туризм, ЦСР 11	– збільшити вдвічі кількість робочих місць у сфері туризму майже	ДФРР, ДІП, МФО, ДПП

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Наука та інновації, ЦСР 2, 9	– збільшити більш ніж у 10 разів частку реалізованої інноваційної продукції; – підвищити у 5 разів витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт; – підвищити продуктивність с/г за рахунок використання інноваційних технологій удвічі	ДФРР, ДІП, МФО, ДПП
Охорона здоров'я, ЦСР 3	– зменшити майже у півтора рази смертність дітей у віці до 5 років; – зменшити у 2 рази кількість хворих з діагнозом ВІЛ; – зменшити серед чоловіків в 1,4 рази, серед жінок – у 1,3 рази кількість смертей від цереброваскулярних хвороб; – зменшити в 1,3-1,4 рази кількість смертей від злоякісних новоутворень у жінок	ДФРР, ДІП, МФО, ДПП
Відновлення інфраструктури на територіях, що постраждали внаслідок конфлікту, ЦСР 16	– забезпечити на 100% задоволення населення тимчасово окупованих територій користуванням інфраструктурними об'єктами та рівнем надання послуг у сфері адміністративного управління	ДФРР, ДІП, МФО, ДПП

Незважаючи на низький потенціал бюджетів, за кошти державного бюджету в Україні реалізується ряд інфраструктурних проектів. Зокрема, у державному бюджеті передбачено можливість цільового фінансування інфраструктури, що сприятиме прискоренню економічного розвитку, за рахунок таких джерел:

– спеціальні бюджетні фонди, такі як Державний дорожній фонд, Державний фонд регіонального розвитку, Державний фонд розвитку водного господарства, Державний фонд внутрішніх водних шляхів;

– капітальні видатки, що здійснюються за рахунок коштів, призначених для реалізації державних інвестиційних проектів, які щорічно відбираються в порядку, встановленому Законом України «Про інвестиційну діяльність» [11].

Для підтримки ініціатив, спрямованих на енергоефективність, а також

впровадження інструментів стимулювання та реалізації заходів щодо підвищення енергоефективності будівель і енергозбереження, зокрема у житловому секторі, в Україні було створено Фонд енергоефективності.

Засновником цього фонду є Кабінет Міністрів України, а його діяльність розпочалася у 2019 році. В рамках Державного бюджету України також було створено низку спеціальних фондів, кошти яких можуть бути використані для розбудови або модернізації критичної інфраструктури, необхідної для досягнення національних ЦСР, що відображено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Фонди у складі Державного бюджету України, створені для фінансування інфраструктурних проєктів [10]

Фонд	Суть діяльності
Державний дорожній фонд, розпочав діяльність з 1 січня 2018 року в рамках спеціального фонду державного бюджету.	Основна мета діяльності – створення цільового джерела фінансування будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг
Державний фонд регіонального розвитку створено у складі загального фонду державного бюджету у січні 2012 року.	Надходження до нього мають передбачатися в обсязі не менше 1 % прогнозного обсягу доходів загального фонду проєкту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період. Кошти цього фонду спрямовуються на виконання державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку, включаючи програми й заходи розвитку адміністративно-територіальних одиниць
Державний фонд розвитку водного господарства створено у складі спеціального фонду державного бюджету 7 грудня 2017 року.	Кошти цього фонду спрямовуються на фінансове забезпечення заходів з експлуатації водогосподарського комплексу; будівництва та реконструкції меліоративних систем; захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь; централізованого водопостачання сільських населених пунктів, які користуються привізною водою
Державний фонд внутрішніх водних шляхів створено у лютому 2022 року у складі спеціального фонду Державного бюджету України.	Кошти цього фонду спрямовуються на обслуговування внутрішніх водних шляхів для утримання їх у судноплавному стані; будівництва, реконструкції, ремонту стратегічних об’єктів інфраструктури внутрішнього водного транспорту; здійснення заходів із забезпечення безпеки судноплавства та інші заходи пов’язані із використанням внутрішніх вод

Надходження до цих фондів та види проектів, фінансування яких може здійснюватися за рахунок цих коштів, регулюються Бюджетним кодексом України.

Порядок використання зазначених ресурсів затверджується Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій державних органів, які є основними розпорядниками відповідних бюджетних коштів. Для Державного фонду регіонального розвитку та Державного дорожнього фонду – це Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, для Державного фонду розвитку водного господарства, Державного фонду внутрішніх водних шляхів – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Кабінетом Міністрів України визначаються порядок використання коштів цих фондів і, відповідно, порядок, що визначає критерії відбору проектів, фінансування яких здійснюватиметься за рахунок коштів кожного з цих фондів.

Зазначені порядки є занадто спрощеними і не можуть вважатися ефективними у контексті їхнього внеску в сталий розвиток. Ці нормативні акти не передбачають оцінки впливу проектів на досягнення національних ЦСР.

Щорічний відбір державних інвестиційних проектів здійснює Міністерство економіки України за погодженням з Бюджетним комітетом Верховної Ради України. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [11] та постанови Кабінету Міністрів України визначають вимоги до підготовки проектів, які претендують на державне фінансування, а також встановлюють процедуру експертизи цих проектів, критерії відбору для надання державної підтримки з бюджету та порядок контролю за їх реалізацією. Результати моніторингу виконання державних інвестиційних проектів є публічно доступними і щорічно публікуються на сайті Державної казначейської служби України.

Водночас процедура відбору таких проектів потребує подальшого вдосконалення за результатами оцінки їх впливу на досягнення національних Цілей сталого розвитку.

Міжнародні фінансові організації у відносинах з Україною

використовують різні форми співпраці, зокрема надають кредитні кошти та технічну допомогу, які залучаються для реалізації різних проектів. Умови надання кредитів МФО, а саме термін погашення та пільговий період, відсоткова ставка зазначаються у програмах співпраці між Україною та цими МФО. При цьому такі умови багато в чому набагато кращі, ніж позики, отримані з додаткових джерел. При отриманні та використанні кредитів МФО головним завданням є максимально забезпечити національні інтереси країни як позичальника, враховуючи інтереси кредиторів, відстоюючи інтереси державотворення через відповідну стратегію і тактику уряду країни та ділових кіл. Україна має враховувати при залученні коштів МФО не лише комерційну сторону отримання доходу для погашення кредиту, а й соціальну значущість проектів, що фінансуються за рахунок цих коштів.

П.І. Дубенко влучно зазначила, що: «багатосторонні банки розвитку є джерелами дешевих «довгих» грошей, що повністю відповідає потребам ДПП з точки зору тривалості проєктів і, як наслідок, структури їх фінансування та володіють особливим статусом, що включає майнові і судові імунітети, податкові та митні преференції, переваги, що дозволяють уникати негативних наслідків, які можуть бути викликані зміною законодавства і банківського регулювання в країнах-учасницях» [31].

Наразі основними міжнародними кредиторами, які фінансують інфраструктурні проекти в Україні, є Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також Європейський інвестиційний банк. Уряд планує фінансування інфраструктурних ініціатив, у тому числі спільних проектів з міжнародними фінансовими установами, на основі стратегічних документів, що визначають загальний розвиток країни або окремих галузей. Наприклад, через критичний стан транспортної інфраструктури в Україні, у травні 2018 року уряд затвердив Національну транспортну стратегію України до 2030 року [55], яка передбачає амбітні плани розвитку, що потребують великих фінансових вкладень. Джерела фінансування для реалізації Транспортної стратегії включають не тільки державні та місцеві

бюджети, а й кошти міжнародних технічних донорів та інших джерел, що не заборонені законодавством [24].

Згідно з документом, основна частина інвестиційних коштів для покращення інфраструктури очікується з зовнішніх джерел, зокрема від міжнародних фінансових організацій, приватних інвесторів та через механізми державно-приватного партнерства [24].

Така ж ситуація характерна для багатьох інших галузевих стратегій. Майже всі з них передбачають залучення кредитів від міжнародних фінансових організацій. В умовах сучасної економічної ситуації ключовим аспектом є правильний відбір проектів, що фінансуватимуться в рамках програм МФО, з урахуванням їхнього впливу на національні Цілі сталого розвитку. Для цього важливо узгодити галузеві програми та стратегії з глобальними цілями сталого розвитку, враховуючи національні Цілі сталого розвитку.

Державно-приватне партнерство є важливим і ефективним механізмом залучення довгострокових інвестицій для модернізації критичної інфраструктури в глобальному масштабі. Співпраця з приватними партнерами, залучення їхніх фінансових ресурсів та досвіду дає можливість державам оновлювати та розвивати інфраструктуру без витрат з державного бюджету. Більш того, таке партнерство може приносити додаткові фінансові надходження до бюджету, наприклад, у вигляді пайових внесків, концесійних платежів, плати за землю, податків із заробітної плати тощо, а також сприяє створенню нових робочих місць [49].

Інструментом державної економічної, зокрема, бюджетної політики є державно-приватне партнерство та все ширше використовується для будівництва та переобладнання інфраструктурних об’єктів розвиненими країнами [49]. Крім того, за словами Єрменчука О.П.: «державно-приватне партнерство визначено досить важливим елементом захисту критичної інфраструктури та має стати взаємовигідним фактором, що сприятиме взаємним інтеграційним процесам» [32, с. 148].

Гусєв Ю.В. вважає, що важливим є розгляд таких ознак ДПП: «надання

прав управління (користування, експлуатації) об'єктом партнерства або придбання, створення (будівництво, реконструкція, модернізація) об'єкта державно-приватного партнерства з подальшим управлінням (користуванням, експлуатацією), за умови прийняття та виконання приватним партнером інвестиційних зобов'язань відповідно до договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства; довготривалість відносин (від 5 до 50 років); передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства; внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством» [28, с.47].

Поступово розвивається державно-приватне партнерство і в Україні. Набула чинності у травні 2016 року нова редакція Закону України «Про державно-приватне партнерство» [12], яка суттєво поліпшила стан правового регулювання залучення в Україні бізнесу до розвитку інфраструктури. Зокрема, Кабінет Міністрів України протягом 2016–2017 років ухвалив «Порядок заміни приватного партнера за договором, укладеним у рамках державно-приватного партнерства» [19] та нову редакцію «Аналізу ефективності державно-приватного партнерства» [21]. Ці зміни призвели до зростання інтересу до реалізації проектів на умовах державно-приватного партнерства бізнесу.

Починаючи з 2017 року, 5 пропозицій приватного бізнесу щодо впровадження ДПП було подано на розгляд профільних міністерств, а 2 пропозиції були підготовлені консультантами, залученими МФО за ініціативи державного партнера – Міністерства інфраструктури України [49].

Суттєво вдосконалено у жовтні 2019 року законодавство України у сфері державно-приватного партнерства. Прийнято новий Закон України «Про концесію» [15], внесено зміни до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [12] та 25 інших законів України. Ці закони підготовлені за підтримки Світового банку та ЄБРР.

Як результат, правове регулювання України в сфері державно-приватного партнерства відповідає міжнародним стандартам, створюючи сприятливі умови для залучення приватних інвестицій. Це дозволяє формувати дуже привабливі

умови для участі приватного бізнесу в розвитку інфраструктури країни.

Очікується, що в майбутньому кількість проектів, що реалізуються на умовах державно-приватного партнерства, зокрема через механізм концесії, буде зростати.

Для держави концесія є досить вигідною та привабливою і, як зазначив В.В. Ковальчук: «має свої переваги для публічного партнера, такі як: залучення додаткових інвестицій і ресурсів у державний сектор та перекладання основних ризиків на приватний сектор, зберігши при цьому в державній власності об'єкти, які передаються в концесію» [33, с.89].

Ураховуючи поточну ситуацію в цій сфері, важливо створити умови, які сприятимуть залученню приватного бізнесу до реалізації проектів, що допоможуть вирішити завдання, визначені в Національній доповіді та спрямовані на досягнення національних ЦСР.

Для відновлення та модернізації інфраструктури, зокрема тієї, що була зруйнована внаслідок війни, Україна потребує значних фінансових ресурсів. Однак державний бюджет, а також кошти міжнародних фінансових організацій і міжнародної допомоги, не здатні повністю покрити потреби країни у фінансуванні цих проектів.

1.3. Бюджетне регулювання сталого економічного розвитку держави

Оскільки бюджет є одним із ключових інструментів державного економічного регулювання, створення ефективної бюджетної системи є критично важливим для забезпечення економічного розвитку країни.

Бюджетне регулювання є важливою складовою економічної політики держави і здійснюється через визначення основних цілей, завдань та параметрів формування доходів і витрат бюджету, а також через управління міжбюджетними відносинами, бюджетним дефіцитом (або профіцитом) та державним боргом. Це спрямовано на стимулювання соціально-економічного розвитку.

Поліпшення механізмів формування доходів та планування видаткової частини бюджету, що враховує пріоритети соціально-економічної стратегії, зміцнює інституційні засади бюджетної політики. Втілення цих заходів впливає на ефективність виконання державних функцій та забезпечення фінансової та соціальної стабільності.

Бюджетне регулювання повинно ґрунтуватися на принципах передбачуваності податкового навантаження та стабільності в формуванні доходів бюджету.

Процес формування дохідної частини бюджетів на всіх рівнях є важливим аспектом при розробці та реалізації бюджетної політики. Доходи державного бюджету виконують не лише роль фінансової основи для виконання функцій держави, але й стають інструментом перерозподілу фінансових ресурсів між різними групами населення, галузями та територіями. Тому вони є важливим елементом системи державного управління та фінансового регулювання в соціально-економічному контексті. Доходи бюджету слід розглядати як фактор, що впливає на загальне споживання через їхній вплив на рівень доходів соціальних груп та окремих секторів економіки.

Доходи бюджету також визначають напрямки використання ресурсів, що утворюються в процесі економічної діяльності, а також регулюють попит, структуру виробленої продукції та кінцеве споживання. Однак механізм регулювання доходів бюджету має свої обмеження. Занадто високе вилучення коштів від підприємств та населення може призвести до зниження підприємницької активності та сукупного попиту, що, у свою чергу, негативно впливає на обсяги виробленої продукції, валовий внутрішній продукт (ВВП) та потенційні надходження до бюджету. У той час, низький рівень оподаткування може скоротити надходження до бюджету, знижуючи можливості для державного регулювання економіки. Таким чином, перед суспільством постає важливе завдання визначення оптимального рівня бюджетного перерозподілу з урахуванням поточного економічного стану країни.

Ефективність системи формування доходів бюджету залежить від

правильності визначення обсягів залучення фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань і функцій, покладених на державу. В умовах економічних змін важливим є формування прогнозних показників дохідної частини бюджету на коротко- та середньострокову перспективу, враховуючи принципи макроекономічної стабільності та бюджетну стратегію, спрямовану на економічне зростання країни. Питання покращення ефективності механізмів формування доходів бюджету стає все більш актуальним на тлі інституційних змін у фінансових процесах та збільшення глобалізації економічних трансформацій.

У зв'язку з цим, важливо продовжувати вдосконалення інструментів бюджетно-податкового регулювання, зокрема шляхом посилення зв’язку між основними напрямами економічного розвитку та перспективним бюджетним плануванням.

Таким чином, на доходи бюджету впливає як податкове регулювання, так і загальний стан економічних процесів у країні, на який, у свою чергу, може чинити вплив податкова політика. У зв'язку з цим, основною метою бюджетної політики є забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку з урахуванням збалансованості державних фінансів, що досягається через механізми бюджетного регулювання та контроль за державними фінансами.

В сучасних умовах державне регулювання виступає важливим макроекономічним інструментом, що сприяє реалізації стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Перспективне планування витрат державного бюджету є ключовим інструментом для регулювання соціально-економічних процесів, оскільки визначає напрями використання бюджетних коштів відповідно до середньострокових і довгострокових цілей та пріоритетів розвитку країни.

Сучасний етап розвитку бюджетних відносин характеризується підвищенням значення державних витрат у процесах економічного регулювання. Завдяки застосуванню різноманітних інструментів і механізмів бюджетного регулювання, держава здатна ефективно управляти витратами та

досягати необхідних макроекономічних результатів, що сприяє економічному зростанню.

Одним з головних завдань бюджетної політики у частині витрат є вдосконалення використання їх регулюючої функції для досягнення основних соціально-економічних пріоритетів країни. В рамках цієї функції витрати бюджету виступають як механізм впливу на розвиток суспільства, причому ефективне і результативне їх використання потребує чіткого визначення обсягів та структури видаткової частини бюджету, виходячи з визначених стратегічних напрямів і завдань економічного та соціального розвитку, з урахуванням економічних циклів.

Ключовим завданням у сфері бюджетних витрат є їх оптимізація та економія, що здійснюється разом із підвищенням ефективності та результативності використання для забезпечення високої якості державних послуг в умовах обмежених фінансових ресурсів. Оскільки видатки бюджету тісно пов'язані з соціально-економічним розвитком країни, зміни в соціальних процесах можуть спричинити коригування бюджетної політики, що, в свою чергу, впливає на майбутню динаміку економічного розвитку держави.

Оскільки обсяги та структура бюджетних видатків відображають склад і динаміку стратегічних пріоритетів розвитку держави, регулювання цих показників дозволяє урядам здійснювати збалансовану циклічну соціально-економічну політику, спрямовану на ефективне вирішення актуальних соціальних проблем на певному етапі, а також на запобігання негативним тенденціям у майбутньому.

Планування та прогнозування бюджетних витрат повинно ґрунтуватися на аналізі змін соціально-економічних показників для оцінки потенційних змін макроекономічної та демографічної ситуації, розробки відповідних бюджетних заходів і своєчасного впровадження регуляторних ініціатив, щоб забезпечити необхідний рівень видатків для задоволення соціальних потреб, одночасно враховуючи вплив структури бюджетних витрат на циклічні соціально-економічні процеси.

Розробка бюджетної політики повинна бути орієнтована на створення інституційних умов для покращення людського потенціалу та можливості його реалізації. Рівень розвитку людського капіталу визначається багатьма динамічними факторами, зокрема, у галузях освіти, науки, культури, охорони здоров'я, а також доходів громадян і їх рівномірного розподілу.

Фінансування державних послуг формується відповідно до попиту на них у суспільстві, якості та ефективності наданих послуг. Збільшення ефективності бюджетного регулювання в контексті розвитку людського потенціалу залежить від соціальних змін, що вимагають виділення достатнього обсягу коштів на підтримку соціальних сфер.

Підвищення рівня ефективності використання бюджетних ресурсів передбачає збільшення частки державних витрат на інноваційний сектор економіки; програмно-цільовий метод; оптимізація кількості бюджетних програм, визначення їх оптимальної структури та змісту; удосконалення системи державних закупівель; удосконалення управління бюджетною програмою; підвищення рівня відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за порушення вимог законодавства.

На даний час основні принципи програмно-цільового методу розроблені та певною мірою впроваджені в процес бюджетного планування, однак для суттєвого підвищення рівня державного регулювання у сфері бюджетних видатків необхідно вдосконалити теоретичні основи та методичні положення зазначеної методики з урахуванням як зарубіжного, так і вітчизняного досвіду.

На сучасному етапі важливим завданням розвитку програмно-цільового методу є оптимізація кількості бюджетних програм з урахуванням принципів:

– системності та послідовності реалізації державної політики у сфері бюджетного планування – створить можливість визначення ефективності змісту та структури бюджетних програм, забезпечення належного рівня якості функціонування державних установ, дозволить взаємно узгоджувати видатки програми із соціально-економічним розвитком країни в середньостроковій перспективі;

– з метою розробки планів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів дотримання інтересів держави, виходячи з потреби реалізації загальнодержавної соціально-економічної політики та забезпечення безпеки держави;

– прозорість – сприятиме підвищенню взаємозв'язку бюджетного планування згідно із завданнями і функціями органів державного управління;

– ефективності – досягнення зазначеної мети у процесі виконання бюджетної програми;

– результативності – досягнення належних результатів за умови використання мінімального обсягу бюджетних ресурсів;

– цільового використання бюджетних коштів – спрямування відповідних ресурсів на цілі та завдання, які зазначені у плані діяльності головних розпорядників бюджетних коштів.

Для досягнення основних завдань щодо створення ефективної системи управління публічними фінансами, яка відповідає вимогам економіки, а також для підвищення результативності використання бюджетних коштів і забезпечення цілей соціально-економічного розвитку, необхідно продовжити вдосконалення програмно-цільового методу бюджетного планування. Це включає підвищення ефективності роботи розпорядників бюджетних коштів і розробку комплексної системи оцінки результативності виконання програм з точки зору досягнення конкретних результатів.

Отже, одним із ключових напрямів розвитку системи регулювання соціально-економічного розвитку є вдосконалення процесу бюджетного планування на всіх рівнях, зокрема в частині покращення обґрунтованості, ефективності та результативності цього процесу. У розвинених країнах на цьому етапі спостерігається тенденція до покращення управління видатками державного бюджету через збільшення їх ефективності та результативності.

Баланс державного бюджету є важливим аспектом, зокрема щодо узгодженості між плановими та фактичними показниками, такими як співвідношення ВВП, доходної та видаткової частин бюджету, дефіциту та

державного боргу, а також їх структурними складовими. Важливим є забезпечення балансу між фінансовими та соціально-економічними параметрами на рівні адміністративно-територіальних одиниць, результатами бюджетних програм, досягненнями соціальних цілей та бюджетними видатками, що здійснюються головними розпорядниками коштів.

В умовах поточної економічної ситуації важливим завданням є зменшення дефіциту бюджету. Розмір дефіциту державного бюджету визначається через стан економічних процесів у країні та обсяг державного боргу.

Важливими напрямом бюджетного регулювання є формування ефективної системи міжбюджетних відносин. На процес регулювання міжбюджетних відносин впливають доходна і видаткова частини державного бюджету, місцевих бюджетів, стан економічних процесів у країні та регіонах.

Отже, враховуючи інституційні перетворення, для реалізації ефективної бюджетної політики необхідний підхід, який інтегрує ресурси, тенденції та особливості соціально-економічного розвитку держави. Ефективна бюджетна політика є важливим інструментом підвищення якості життя населення, модернізації економіки та соціальної сфери, забезпечення економічного зростання в державі. Циклічність економічних процесів обумовлює потребу в адаптації бюджетної політики до макроекономічних змін. У зв’язку з цим важливим є своєчасна оцінка впливу факторів на інституційні складові бюджетної системи, динаміку їх розвитку.

Висновки до розділу 1

Формування глобальної стратегії сталого розвитку світу як парадигми суспільного розвитку почалося кілька століть тому. При цьому лише з 2000 року впровадження цього підходу стало стабільним і поширилося в усьому світі. Орієнтири людського розвитку визначені в останній стратегії «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку до 2030 року», схваленій у вересні 2015 року ООН. Ця стратегія визначає 17 амбітних Цілей сталого

розвитку і 169 завдань для їх реалізації в економічній, екологічній та соціальній сферах, які необхідно вирішити для досягнення Цілей сталого розвитку.

Проведене дослідження дозволило визначити умови, які необхідні для забезпечення сталого економічного розвитку території на основі Цілей сталого розвитку. Такими умовами є:

– визначення національних ЦСР;

– запровадження системи моніторингу досягнення цільових показників у процесі реалізації довгострокової стратегії;

– наявність довгострокової стратегії розвитку, цільові показники яких відповідають національним ЦСР;

– забезпечення пріоритетності інфраструктурних проектів, які плануються реалізувати за кошти державного бюджету, кредити МФО під державні гарантії;

– до процесу планування та реалізації стратегії сталого розвитку залучення суспільства на рівні держави чи окремої території (інклюзивність сталого розвитку).

Бюджетне регулювання виступає важливим інструментом економічної політики держави, яке здійснюється через визначення основних цілей, завдань, а також якісних і кількісних параметрів формування доходів і витрат бюджету, управління дефіцитом, державним боргом та міжбюджетними відносинами.

У процесі створення сприятливих інституційних умов для розвитку держави, подальше вдосконалення програмно-цільового методу бюджетного планування може стати ключовим чинником для підвищення ефективності використання бюджетних коштів та покращення результативності бюджетного процесу.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕНДЕНЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Суть та особливості виконання стратегії сталого розвитку держави

В нашій державі ведеться постійний моніторинг виконання Цілей сталого розвитку та окремих завдань. Цілі сталого розвитку розраховані на період 2015 – 2030 років і включають 17 глобальних цілей, які містять 169 завдань [4]. У 2017 році підготовлено національну доповідь, яка встановила базові індикатори їх досягнення та показала результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки та пріоритетів прогресу держави [6].

Моніторинг Цілей сталого розвитку в Україні у 2021 році присвячений питанням трансформацій у суспільстві за для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У представленому огляді наведені результати комплексної роботи з Цілями сталого розвитку (ЦСР) з 2015 року, що включає адаптацію ЦСР в Україні, здійснення моніторингу та аналіз ключових тенденцій, а також оцінку інтеграції завдань ЦСР у стратегічні та програмні документи країни.

В огляді висвітлюються досягнення та виклики на шляху реалізації кожної з 17 ЦСР, згідно з орієнтирами, визначеними через розрахунково-прогнозні роботи. Крім того, узагальнено результати оцінки національного розвитку щодо ЦСР. У огляді враховані основні положення документів, розроблених у виконання Указу Президента України (вересень 2019 року), що закріплює ЦСР як орієнтири для розробки програмних та прогнозних документів [16].

ЦСР 1 «Подолання бідності» є ключовим завданням суспільного розвитку. З тих індикаторів, які вимірюють прогрес досягнення Цілі 1, стійку позитивну динаміку має індикатор «Частка населення, середньодушові сукупні витрати котрих є нижчими за прожитковий мінімум». Однак за 2015 – 2020 роки темп зниження показника є надто низьким для того, щоб у 2025 році досягти

поставленої мети (20%). За такими орієнтирами як «Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 долара США за паритетом купівельної спроможності» та «Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств» спостерігається негативна динаміка у 2020 році, яка пов'язана із негативним впливом наслідків COVID-19. У 2020 році зросла частка бідних людей, які охоплені державною соціальною підтримкою до 65%, зокрема за рахунок: надання житлових субсидій; підтримки малозабезпечених сімей; одиноких матерів, які виховують дітей до 18 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка індикаторів, що характеризують рівень виконання ЦСР 1 «Подолання бідності» [7]

Індикатори	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2025 (прогноз)	2030 (прогноз)
Частка населення, середньодушові сукупні витрати котрих є нижчими за прожитковий мінімум, %	58,3	58,6	47,3	43,2	41,3	38,0	20,0	15,0
Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 долара США за паритетом купівельної спроможності, %	2,4	2,0	1,9	1,8	0,3	0,5	0,0	0,0
Частка бідних людей, які охоплені державною соціальною підтримкою, %	63,0	70,3	73,6	72,0	57,4	65,0	75,0	85,0
Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, %	54,6	51,4	49,6	49,4	48,5	50,0	40,0	30,0

Злам з початку 2017 року тенденції зростання рівня бідності відбувся через значне підвищення розміру мінімальної заробітної плати. Це стало основним фактором зниження монетарної бідності українців. У 2018 – 2019 роках спостерігається зменшення масштабів монетарної бідності українців через, проте вже нижчими темпами.

Загалом з 11-ти індикаторів, що вимірюють прогрес досягнення національної Цілі 2, за 9-ма має місце позитивна динаміка, в тому числі за 7-ма досягнення визначених цільових меж на горизонті до 2020 року є цілком реалістичним.

ЦСР 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» охоплює завдання поліпшення стану здоров'я населення, що веде до благополуччя суспільства. Загалом ця ціль охоплює 9 завдань, що вимірюють прогрес її досягнення. У табл. 2.2 показано динаміку їх досягнення за допомогою індикаторів.

Таблиця 2.2

Динаміка основних індикаторів, що характеризують рівень виконання ЦСР 2 «Міцне здоров'я і благополуччя» [7]

Індикатори	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2025 (прогноз)	2030 (прогноз)
Кількість випадків материнської смерті, на 100 тис живонароджених дітей	15,1	12,7	9,2	12,4	12,0	11,8	11,4	11,2
Смертність дітей у віці до 5 років, випадків на 1 тис живонароджених дітей	9,3	8,8	8,9	8,3	8,4	8,4	7,5	6,7
Кількість смертей унаслідок ДТП, на 100 тис населення	12,6	12,3	12,1	10,6	11,0	11,0	11-10	10-9
Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ, на 100 тис населення	37,0	40,1	42,7	50,4	52,4	56,3	50,1	45,0
Частка витрат населення у загальних видатках на охорону здоров'я, %	48,8	52,3	47,5	48,2	44,3	40,0	35,0	30,0

Протягом останніх років в галузі охорони здоров'я населення відбувся ряд реформ, які спрямовані на поліпшення рівня доступності та якості послуг.

Впровадження сучасних перинатальних технологій, створення мережі перинатальних центрів, реорганізація акушерських та відділень позитивно вплинули на індикатор зменшення рівня смертності дітей у віці до 5 років. Динаміка цього показника є низхідною, а смертність дітей зменшилась з 9,3 випадки на 1 тис. дітей у 2015 році до 8,4 у 2020 році.

Зменшення кількості смертей унаслідок дорожньо-транспортних пригод відбулось завдяки зусиллям Уряду, які спрямовані на підвищення рівня безпеки на дорогах, зокрема, заходів з покращення експлуатаційних показників автомобільних доріг і вулиць та збільшення видатків державного бюджету, зокрема на програму «Велике будівництво».

Зменшення кількості випадків материнської смертності спричинено

впровадженням заходів та розвитку акушерських відділень.

Серед негативних тенденцій є те, що Україна сьогодні посідає серед країн європейського регіону одне з перших місць за кількістю осіб з ВІЛ-діагнозом, на 100 тис населення з 37,0 у 2015 році до 56,3 у 2020 році, що з високою вірогідністю може свідчити про не досяжність у 2025 році індикатора на рівні 50,1. Збільшення кількості хворих з діагнозом ВІЛ спричинено розширенням доступу людей до тестування та виявлення хвороби, які не знали про свій статус раніше.

Проте такі позитивні тенденції є не достатніми для досягнення цілей. В основному досягнення цілей стримувались через у недостатній рівень бюджетного фінансування системи охорони здоров'я. Видатки Державного бюджету України на заклади охорони здоров'я переважно складалися із видатків на виплату заробітної плати та оплату комунальних послуг (близько 75%). В результаті цього залишається мало фінансових ресурсів для закупівлі медикаментів, витратних матеріалів, оновлення основних засобів. Стабільне фінансування та збільшення видатків бюджету на охорону здоров'я потрібне, щоб в подальшому розширити кількість безкоштовних послуг, які гарантовані державою та поліпшити матеріально-технічну базу лікарень.

ЦСР 4 «Якісна освіта» охоплює два напрями: забезпечення доступної та якісної освіти і заохочення до навчання впродовж життя. Загалом ця ціль має 14 індикаторів, що вимірюють прогрес її досягнення. У табл. 2.3 показано динаміку досягнення завдань цілі за допомогою індикаторів.

Таблиця 2.3

Динаміка основних індикаторів, що характеризують рівень виконання ЦСР 3 «Якісна освіта» [7]

Індикатори	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2025 (прогноз)	2030 (прогноз)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кількість учнів ЗЗСО у розрахунку на одного вчителя	8,5	8,8	8,9	9,2	9,4	9,5	х	х
Показник охоплення дітей віком 5 років ЗДО, %	70,6	69,9	69,6	69,2	71,0	72,0	90,0	95,0

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Відношення кількості вступників до ЗПТО до загальної кількості місць у ЗПТО, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів	84,0	93,0	76,0	85,0	85,0	86,0	90,0	95,0
Частка ЗЗСО у сільській місцевості, які мають доступ до мережі Інтернет, %	85,9	89,1	91,2	91,6	95,4	95,4	90,0	95,0
Частка ЗЗСО у сільській місцевості, в яких в освітньому процесі використовуються комп'ютери, %	72,4	95,2	96,5	98,1	98,4	98,4	70,0	80,0
Частка ЗЗСО, у яких організовано інклюзивне навчання, %	х	8,9	16,2	24,5	35,1	40,0	х	х

Започатковані реформи у сфері освіти у 2016 – 2019 роках спрямовані на: «створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, забезпечення доступу до якісної загальної середньої освіти (програма «Нова українська школа»), формування реальної автономії закладів освіти та справедливе фінансування; забезпечення доступу на здобуття професійно-технічної освіти (ПТО) та фінансування у сфері ПТО; надання переваги бюджетного фінансування спеціальностей з підготовки здобувачів технічних, природничих та аграрних наук; збільшення фінансування ЗВО, які мають кращі результати своєї діяльності (висока зайнятість випускників, міжнародні гранти, замовлень від бізнесу, входять до міжнародних рейтингів); запровадження регіонального коефіцієнту для додаткового фінансування ЗВО, що знаходяться поза м. Київ».

Реалізація цих реформ дозволила досягти:

– збільшення частки ЗЗСО у сільській місцевості, які мають доступ до мережі Інтернет з 85,9% у 2015 році до 95,4% у 2020 році;

– збільшення частки ЗЗСО у сільській місцевості, в яких використовуються комп'ютери в освітньому процесі з 72,4% у 2015 році до 98,4% у 2020 році;

– збільшення кількісті учнів ЗЗСО у розрахунку на одного вчителя з 8,5 у

2015 році до 9,5 у 2020 році завдяки формуванню мережі опорних шкіл та оптимізації закладів ЗСО;

– зростання частки ЗЗСО, в яких організовано інклюзивне навчання завдяки реалізації Закону України «Про освіту», з 8,9% у 2016 році до 40,0% у 2020 році;

– зростання відношення кількості вступників до ЗПТО до загальної кількості місць у ЗПТО, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів, з 76,0% у 2017 році до 86,0% у 2020 році через заходи з оптимізації управління та фінансування у сфері ПТО; позитивну динаміку державного й регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів у ЗПТО.

ЦСР10 «Скорочення нерівності» є надзвичайно важливою, є показником успіху боротьби із бідністю, забезпечення гідних умов праці та економічного зростання. Прогресу в досягнені ЦСР 10 майже немає. У табл. 2.4 показано динаміку досягнення завдань ЦСР 10 за допомогою індикаторів.

Таблиця 2.4

Динаміка основних індикаторів, що характеризують рівень виконання ЦСР 10 «Скорочення нерівності» [7]

Індикатори	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2025 (прогноз)	2030 (прогноз)
Частка доходів 40% найменш забезпечених людей у загальних доходах населення, %	25,5	26,1	25,2	24,8	24,7	24,9	18,0	15,0
Частка сільського населення, яке потерпало від позбавлення послуг через незабезпеченість населеного пункту послугами швидкої медичної допомоги, %	39,9	39,5	38,2	39,0	39,2	39,3	20,0	15,0
Частка сільського населення, яке потерпало від позбавлення послуг через відсутність поблизу житла медичного закладу, %	26,3	26,8	27,8	28,5	29,6	29,6	15,0	10,0
Частка сільського населення, яке потерпало від позбавлення послуги через відсутність регулярного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом, %	22,7	22,4	22,5	22,9	24,4	24,5	13,0	10,0

Наразі спостерігається негативна динаміка за всіма проаналізованими індикаторами:

– відсутній прогрес щодо зменшення частки сільського населення, яке потерпає від незабезпеченості населеного пункту послугами швидкої медичної допомоги – скорочення з 39,9% у 2015 році до 39,3% у 2020 році;

– погіршилось співвідношення сільського населення, яке потерпало від позбавлення послуг через відсутність медичного закладу – зростання з 26,3% у 2015 році до 29,6% у 2020 році відповідно;

– відсутність регулярного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з розвиненою інфраструктурою – частка сільського населення, яке потерпає від позбавлення цієї послуги зросла з 22,7% у 2015 році до 24,5% у 2020 році;

– відсутність прогресу у зменшенні частки доходів 40% найменш забезпечених людей у загальних доходах населення – 25,5% у 2015 році та 24,9% у 2020 році.

Надто слабкі позитивні зрушення в досягненні ЦСР 10 пов’язані з недостатнім впровадженням фінансової децентралізації в Україні (сільське населення найбільше потерпає від позбавлення можливості отримати ефективні медичні, освітні та інші види послуг).

ЦСР 17 «Партнерство заради стійкого розвитку» визначає партнерство у фінансовій, технологічній, торгівельній сферах та сприянні системному підходу уряду в інтересах сталого розвитку за участю зацікавлених сторін, зокрема державного, приватного секторів, організацій громадського суспільства.

У табл. 2.5 наведено динаміку показників, які свідчать про досягнення ЦСР 17 за допомогою індикаторів.

Загалом з 4-х індикаторів, що вимірюють прогрес досягнення Цілі 17, 3 індикатори мають позитивну динаміку.

Таблиця 2.5

Динаміка основних індикаторів, що характеризують рівень виконання ЦСР 17 «Партнерство заради стійкого розвитку» [7]

Індикатори	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2025 (прогноз)	2030 (прогноз)
Співвідношення обсягу приватних переказів із-за кордону до ВВП, %	7,6	8,2	8,3	8,5	7,8	7,0	6,0	6,0
Чистий притік прямих іноземних інвестицій (за даними платіжного балансу), млн дол США	3,0	3,3	2,5	2,4	2,4	2,5	16,0	17,5
Відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг, %	245,7	244,6	214,4	195,0	194,0	196,0	110,0	70,0
Кількість проектів публічно-приватного партнерства	177	186	191	189	187	190	х	х

Макроекономічна стабілізація в Україні, яка відбулась у 2016 році, сприяла відновленню довіри інвесторів та зниженню вартості державних позик. Це, у свою чергу, сприяло відновленню припливу капіталу в державний сектор у 2019 році, головним чином через інтерес нерезидентів до гривневих облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), а також розміщення облігацій зовнішнього державного боргу (ОЗДП) та єврооблігацій державними підприємствами. Завдяки цим заходам вдалося знизити співвідношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг з 245,8% у 2015 році до 196,0% у 2020 році. Крім того, ще одним важливим джерелом наповнення внутрішнього ринку ресурсами стали приватні грошові перекази українців з-за кордону, співвідношення обсягу переказів до ВВП зросло з 7,6% у 2015 році до 7,8% у 2019 році.

Таким чином, для забезпечення сталого розвитку країни та покращення якості життя громадян важливо залучати всі сектори: державний, приватний бізнес, а також громадські організації до реалізації важливих суспільних ініціатив. Такий підхід стане ефективним інструментом для подолання розриву між потребами в інфраструктурному фінансуванні та обмеженими публічними

ресурсами.

2.2. Аналіз впливу державної фіскальної політики на сталий розвиток країни

Незважаючи на визнання важливості державної фіскальної політики для сталого розвитку України, практична реалізація цієї політики в нашій країні стикається з низкою серйозних проблем, серед яких можна виділити:

– відсутність чітко визначеної концепції та стратегії державної фіскальної політики;

– невизначеність критеріїв для оцінки її ефективності;

– недостатня якість системи контролю за реалізацією фіскальної політики, що дозволяє її використання для задоволення приватних інтересів окремих учасників політичних процесів, а не для загального блага.

Однією з найбільш актуальних проблем є необхідність розробки методичних підходів для оцінки впливу фіскальної політики на сталий розвиток країни."

Для цілей аналізу впливу державної фіскальної політики на сталий розвиток країни проаналізуємо такі показники: частки державного та гарантованого державою боргу у валовому внутрішньому продукті, частка дефіциту державного бюджету у валовому внутрішньому продукті, відношення приросту доходів до приросту видатків державного бюджету, частки перерозподіленого валового внутрішнього продукту через зведений бюджет України, відношення обсягу капітальних видатків державного бюджету до розміру державних запозичень.

На основі наведених в табл. 2.6 фактичних значень показників аналізу впливу державної фіскальної політики на сталий розвиток держави, охарактеризуємо кожен з них в динаміці їх змін з подальшою ідентифікацію загальних трендів.

Таблиця 2.6

Динаміка показників державної фіскальної політики України за 2018 – 2023 роки [58]

Назва показника	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Ріст за 2018 – 2023 роки
Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, %	-1,66	-1,96	-5,18	-3,63	-17,62	-20,4	у 12,2 рази
Відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	60,9	50,3	60,8	48,9	78,4	84,4	138,6
Відношення перерозподіленого ВВП через сектор загального державного управління, %	33,2	32,5	32,8	30,4	42,3	47,5	143,1
Доходи державного бюджету, млрд грн	928,1	998,3	1076,0	1296,9	1787,4	2672,0	287,9
Видатки державного бюджету, млрд грн	985,8	1072,9	1288,0	1490,3	2705,4	4014,4	408,8
Відношення приросту доходів до приросту видатків Державного бюджету України, ум.од.	0,81	0,85	0,39	1,31	0,46	2,1	х
Відношення обслуговування загального державного боргу до доходів державного бюджету, %	12,6	12,6	13,9	14,8	14,2	9,4	-25,4
Відношення обсягу капітальних видатків державного бюджету до розміру державних запозичень, %	50,5	22,7	24,7	43,2	12,2	12,2	-4,1 рази

Вплив відношення дефіциту Державного бюджету України до ВВП на сталий розвиток держави може бути різнобічним:

1) покращення соціально-економічних процесів здатне забезпечити

ефективне управління дефіцитом Державного бюджету України;

2) неефективне управління дефіцитом Державного бюджету України спричиняє зростання боргових зобов'язань та додаткових фінансових ресурсів на їх погашенні у майбутньому.

При цьому, Бюджетний кодекс України чітко зазначає, що: «показник дефіциту державного бюджету на кожен рік середньострокового періоду не може перевищувати 3 відсотки прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік» [10]. Однак законами України про Державний бюджет України на 2022 та на 2023 роки зупинено дію статті 14 Бюджетного кодексу України. Відповідно у 2023 році дефіцит державного бюджету становив 20,4% ВВП та зріс у порівнянні з 2018 роком у 12,2 рази, що спричинено початком військової агресії проти України, неможливістю виконання основних показників державного бюджету за 2022 – 2023 роки. Тому, для точнішої оцінки показників державної фіскальної політики більшу увагу приділимо аналізу їх значень за 2018 – 2021 роки.

На ефективність управління дефіцитом Державного бюджету України перш за все впливає дотримання гранично допустимого рівня відношення дефіциту бюджету до ВВП. Проте, не дивлячись на те, що перевищення гранично допустимих меж відношення дефіциту державного бюджету до ВВП є порушенням бюджетного законодавства, така ситуація допускалася у вітчизняній практиці формування та реалізації державної фіскальної політики, за 2020 рік це відношення склало 5,18 % за 2021 рік – 3,63%, що свідчить про не ефективне управління дефіцитом державного бюджету.

Економічний аналіз змін у відношенні дефіциту державного бюджету до ВВП показав, що цей показник не демонструє стійкого статистичного тренду, що вимагає більш детального контролю з боку уряду для покращення ефективності його управління.

Збільшення державного та гарантованого державою боргу призводить до росту витрат бюджету на погашення боргових зобов'язань, що часто компенсується за рахунок скорочення інших бюджетних видатків. Водночас,

ефективне управління запозиченими коштами може позитивно вплинути на зростання доходів державного бюджету в майбутньому.

На сьогодні існує п’ять основних теоретичних підходів щодо забезпечення збалансованості державного бюджету: річне балансування, циклічне балансування, компенсуючий бюджет, автоматичне стабілізування економічної політики та функціональні фінанси.

Аналіз практики управління державним та гарантованим державою боргом в Україні за період 2018 – 2023 років показує, що реалізація боргової політики базується на теорії компенсуючого бюджету. Це відбувається за умови чітко визначеного ліміту державного боргу, встановленого в статті 18 Бюджетного кодексу України, який визначає, що загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60% річного номінального обсягу ВВП України.

Динамічний аналіз співвідношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП дозволяє зробити наступні висновки:

1) у 2018 та 2020 роках розмір державного та гарантованого державою боргу перевищував визначену у Бюджетному кодексі України граничну межу (60% від ВВП);

2) обсяг державного та гарантованого державою боргу в Україні у 2023 році досяг суттєво значних розмірів (84,4%) і здійснюють негативний вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Для підвищення відповідності боргової політики держави цілям сталого розвитку, необхідно перейти до управління державним та гарантованим державою боргом з урахуванням принципів функціональних фінансів. Це передбачає введення жорсткого контролю за розмірами боргових зобов'язань країни, що включає обмеження щорічних державних запозичень на рівні бюджетних інвестицій для відповідного періоду.

Що стосується аналізу частки перерозподіленого ВВП через сектор державного управління, то її збільшення свідчить про зростання обсягів ресурсів, акумульованих у державному бюджеті. Зростання цієї частки, що

досягається через підвищення податкового навантаження або збільшення державних запозичень, безпосередньо впливає на збільшення доходів як державного, так і місцевих бюджетів. Це, в свою чергу, може суттєво розширити фінансові можливості для досягнення цілей сталого розвитку країни.

Проте, надмірне зростання податкового навантаження на реальний сектор економіки може призвести до зниження податкових надходжень у майбутньому. Крім того, створення передумов для забезпечення сталого розвитку держави не завжди призводить до покращення соціально-економічного стану країни. Важливими факторами у цьому процесі є ефективність державного управління та рівень корупції. Аналіз різних моделей соціально-економічного розвитку показав, що кожна країна має власні порогові значення для частки перерозподіленого ВВП через сектор державного управління, що дозволяє ефективно оцінити вплив державного управління на розвиток економіки та досягнення цілей сталого розвитку (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Порогові значення частки перерозподіленого ВВП через сектор загального державного управління для окремих моделей соціально-економічного розвитку держави [58]

Модель соціально-економічного розвитку держави	Порогові значення частки перерозподіленого ВВП через сектор загального державного управління характеризують:	
	позитивну тенденцію	негативну тенденцію
Американська модель	25% – 30%	< 25% > 30%
Західноєвропейська модель	35% – 45%	< 35% > 45%
Скандинавська модель	50% – 60%	< 50% > 60%
Японська модель	30% – 35%	< 30% > 35%

Аналіз фактичного значення частки перерозподіленого ВВП через сектор загального державного управління в динаміці за 2018 – 2022 роки, здійснений із урахуванням, того що в Україні використовується західноєвропейська модель

соціально-економічного розвитку держави, засвідчує низький рівень перерозподілу ВВП через сектор загального державного управління (у середньому 32% порівняно із мінімальним рівнем у 35%). Однак ситуація змінюється у 2022 році, коли значно зросла частка перерозподілу ВВП через сектор загального державного управління до 42,3%. Приріст доходів зведеного бюджету України забезпечив зростання фонду бюджетних ресурсів, що створило передумови для реалізації політичної та соціальної функції держави у 2022 – 2023 роках.

Важливими аспектами для оцінки доходів зведеного бюджету України є два ключові фактори:

– причини приросту доходів бюджету;

– ефективність використання цих доходів.

Приріст доходів через розширення бази оподаткування свідчить про ефективність економічної політики країни. Водночас зростання доходів державного бюджету через підвищення податкового навантаження або збільшення державних запозичень може мати негативний вплив на економіку в довгостроковій перспективі, викликаючи соціально-економічні проблеми. Позитивний вплив приросту доходів на соціально-економічний розвиток можливий лише за умови ефективного їх використання. Якщо ж це використання не є результативним, то приріст доходів може спричинити шкоду для економічного розвитку.

У той же час, про зростання можливостей реалізації функцій держави через бюджетні видатки свідчить приріст видатків Державного бюджету України. За умови достатності ресурсів для ефективної реалізації соціальної функції держави підвищується рівень забезпеченості соціальних та економічних стандартів життєдіяльності людей. Коли ж в країні приріст соціальних потреб населення випереджає приріст фінансових ресурсів на ці цілі, актуальними є кардинальні зміни структурної трансформації економіки держави. За таких умов, видатки державного бюджету повинні зосереджуватися на капітальних інвестиціях, що створює передумови для збільшення надходження фінансових

ресурсів до державного бюджету у майбутньому. У протилежному випадку соціальна політика реалізується хаотично, шляхом закривання «дірок», що у довгостроковій перспективі спричиняє загострення соціально-економічних проблем та веде до негативних наслідків.

Відношення абсолютного приросту доходів до абсолютного приросту видатків державного бюджету є важливим індикатором взаємозв'язку між сталим розвитком країни та її фіскальною політикою. Коли економіка країни розвивається, доходи бюджету, як правило, зростають. Однак у випадку значного державного та гарантованого державою боргу важливо формувати профіцитний державний бюджет, що дозволяє стимулювати економічну активність підприємств. У цьому контексті порогове значення відношення приросту доходів до приросту видатків складає одиницю. Якщо цей показник менший за одиницю, бюджетна політика має негативну тенденцію, а якщо він дорівнює або перевищує одиницю — це свідчить про позитивний тренд у фіскальній політиці.

Аналіз динаміки відношення абсолютного приросту доходів державного бюджету до приросту видатків за період 2018-2023 років показав, що в більшості випадків приріст видатків перевищував приріст доходів бюджету, за винятком 2021 року. Це вказує на негативну тенденцію в збалансованості фіскальної політики України, з огляду на зростання державного та гарантованого державою боргу.

Відношення капітальних видатків до загальних видатків державного бюджету відображає тенденції щодо балансу між поточним та довгостроковим бюджетним управлінням. В умовах стабільної економічної ситуації фокус на поточних видатках є логічним для підвищення рівня життя громадян. Однак, якщо країна переживає негативні економічні тенденції, які призводять до зменшення доходів бюджету, збільшення частки капітальних видатків стає важливим кроком. Це дозволяє створити умови для майбутнього зростання доходів бюджету та покращення соціально-економічної ситуації в країні.

Ситуація в Україні є специфічною, оскільки розмір державного та

гарантованого державою боргу перевищує допустимі межі, при цьому спостерігається негативна динаміка капітальних видатків державного бюджету, зокрема їх значне скорочення в 2019 – 2023 роках.

Враховуючи це, важливо забезпечити виконання принципу, згідно з яким обсяг щорічних державних запозичень не має перевищувати розмір бюджетних інвестицій за відповідний період. Якщо державні запозичення будуть рівні або менші за обсяг капітальних видатків, це сприятиме позитивній економічній динаміці, а відношення капітальних видатків до державних запозичень буде на рівні або перевищувати одиницю. У разі, якщо значення показника менше одиниці, це свідчитиме про негативний вплив боргової політики держави на соціально-економічний розвиток України. Аналіз відношення обсягу капітальних видатків до державних запозичень за період 2018-2022 років показав, що в більшості випадків це значення було суттєво менше одиниці.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна систематизувати фактичні значення показників впливу фіскальної політики на сталий розвиток країни, визначаючи порогові значення для оцінки позитивних і негативних тенденцій (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Фактичний стан показників державної фіскальної політики України за 2018 – 2023 роки у розрізі їх порогових значень [58]

Роки	Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, %		Відношення перерозподіленого ВВП через сектор загального державного управління, %		Відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %		Відношення абсолютного приросту доходів державного бюджету до абсолютного приросту видатків, ум.од.		Відношення обсягу капітальних видатків державного бюджету до розміру державних запозичень, %	
2018	≤3	1,66	35-45	33,2	≤60	60,9	≥1	0,81	≥100	50,5
2019	≤3	1,96	35-45	32,5	≤60	50,3	≥1	0,85	≥100	22,7
2020	≤3	5,18	35-45	32,8	≤60	60,8	≥1	0,39	≥100	24,7
2021	≤3	3,63	35-45	30,4	≤60	48,9	≥1	1,31	≥100	43,2
2022	≤3	17,62	35-45	42,3	≤60	78,4	≥1	0,46	≥100	12,2
2023	≤3	20,4	35-45	47,5	≤60	84,4	≥1	2,1	≥100	12,2

Аналіз таблиці 2.8, що відображає фактичний стан показників державної фіскальної політики України за 2018–2023 роки, дозволяє оцінити динаміку ключових економічних показників і їх відповідність пороговим значенням.

Аналіз показує, що Україна стикається з великим тиском на державний бюджет через зростання боргового навантаження та значні витрати на поточні потреби, зокрема на оборону. Хоча дефіцит бюджету контролюється, високі витрати на поточні потреби призводять до зменшення частки капітальних видатків у загальних витратах бюджету. У результаті, економіка країни може стикатися з обмеженими можливостями для довгострокового економічного зростання і розвитку.

2.3. Ефективність фінансового забезпечення сталого розвитку в контексті функціонування бюджетних фондів цільового спрямування

Більшість Цілей сталого розвитку включають завдання з розбудови або модернізації економічної та соціальної інфраструктури. Це особливо актуально для країн з розвинутих економік, що мають застарілу та неефективну інфраструктуру, часто з високим рівнем екологічної шкоди. Для таких країн модернізація існуючих об'єктів або будівництво нових інфраструктурних об'єктів потребує значних фінансових витрат.

Основними джерелами фінансування інфраструктурних проектів у бюджеті є спеціалізовані фонди цільового призначення. До них відносяться, зокрема, Державний фонд регіонального розвитку, Державний дорожній фонд та Державний фонд розвитку водного господарства. Окрім того, важливим джерелом фінансування є приватні інвестиції, залучені через механізми державно-приватного партнерства.

Державний фонд регіонального розвитку є центральним інструментом регіональної політики, який спрямований на збалансований розвиток усіх регіонів відповідно до завдань Державної стратегії регіонального розвитку [18].

Відповідно до законодавства, кошти Державного фонду регіонального

розвитку використовуються на проекти, що реалізуються щодо об’єктів комунальної власності. Однією з умов отримання коштів ДФРР є наявність співфінансування цих проектів органами місцевого самоврядування.

За даними Міністерства розвитку громад та територій України [54], яке є головним розпорядником бюджетних коштів ДФРР, у 2018 році фонд частково профінансував 5211 проектів, у 2019 році – 4499 проектів, у 2020 році – 962 проекти, 2021 році – 294 проекти. Під час скорочення статей видатків на створення Covid-фонду у квітні 2020 року навколо ДФРР тривали дискусії. У першому варіанті поправок до бюджету для цілей Covid-фонду пропонувалося взагалі виключити видатки ДФРР (7,5 млрд грн), але врешті виділені на той момент суми залишили Фонду. У результаті лише нерозподілений залишок – 2,7 млрд грн – перераховано з ДФРР до Covid-фонду. У 2022 році діяльність ДФРР було призупинено, а в 2023 році цей важливий інструмент буде адаптовано до реальності війни та потреб громад, які найбільше постраждали від російської агресії.

Умовами для виділення коштів ДФРР є фінансування інвестиційних програм і проектів, спрямованих на розвиток регіонів та відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях регіонального розвитку, а також такі критерії:

1) «для об’єктів будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) – наявність затвердженої в установленому законодавством порядку проектної документації;

2) для об'єктів будівництва (крім нових) - дотримання комплексного підходу до планування та фінансування об'єкта будівництва (виконання комплексу відповідних робіт і заходів у будинку, будівлі, споруді будь-якого призначення в цілому);

3) календарний план виконання об’єктів будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) має становити від одного до трьох років. На об’єкти будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт) загальною кошторисною вартістю від 50 тис

до 100 млн грн, які фінансувалися у попередні роки за рахунок коштів ДФРР та не були введені в експлуатацію з об'єктивних причин, термін реалізації може бути продовжено до чотирьох років, якщо такі проекти реалізуються в поточному році. Для проєктів будівництва (нове будівництво, реставрація, реконструкція, капітальний ремонт) вартістю понад 100 млн гривень строк реалізації може бути продовжений до п'яти років за таких же умов;

4) співфінансування з місцевих бюджетів не менше 10%;

5) можливість суб'єктів забезпечити подальше самофінансування об'єктів, на які виділяються кошти ДФРР, та їх утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством;

6) орієнтовна загальна вартість об'єктів будівництва (нове будівництво, реставрація, реконструкція, капітальний ремонт) становить понад 10 млн грн, а інших об'єктів – понад 1 млн грн» [54].

У 2021 році найбільше проєктів було спрямовано на модернізацію освітніх установ, зокрема закладів середньої та дошкільної освіти, що становило 132 проєкти. Далі йшли проєкти у сфері спорту (59 проєктів) та медицини (37 проєктів). Значно менше проєктів було реалізовано в напрямку розвитку бізнес-активності, зокрема для підтримки індустріальних парків – лише 4 проєкти. Згідно з законодавчими вимогами, на проєкти регіонального розвитку, спрямовані на поліпшення спортивної інфраструктури, повинно виділятися не менше 10% коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), хоча на практиці ця норма не завжди дотримується.

Загалом, кошти з Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) спрямовуються на реалізацію масштабних і дорогоцінних проєктів, що є необхідними для певних місцевих бюджетів, зокрема на систему зрошення, будівництво магістральних водогонів та очисних споруд.

Найбільший обсяг фінансування з ДФРР був запланований на 2021 рік – 7,5 млрд грн, однак фактичні касові видатки склали лише 4,8 млрд грн. (рис. 2.1).

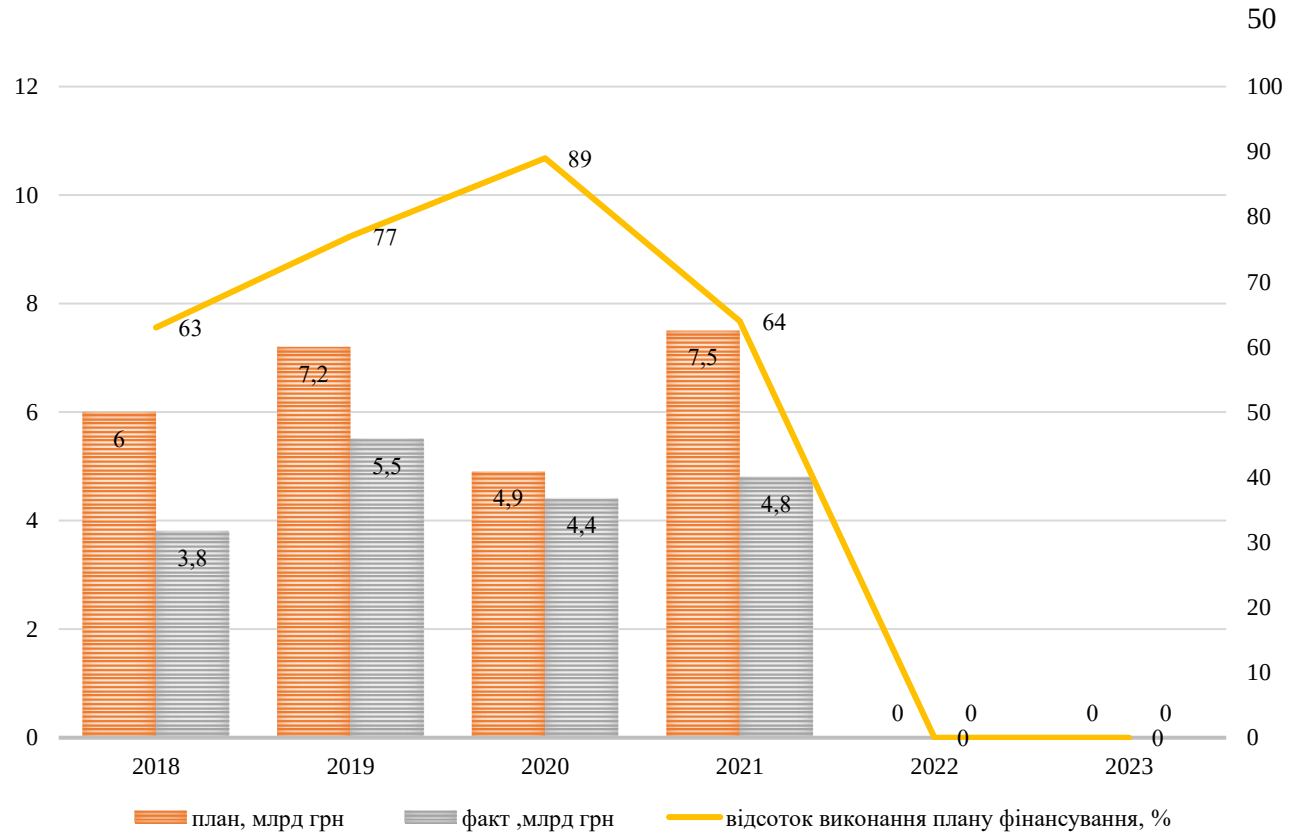

Рис. 2.1. Обсяг фінансування та рівень використання коштів ДФРР за 2018 – 2023 роки [55]

Найбільший рівень виконання плану фінансування видатків ДФРР був у 2020 році, склав 89% – асигнувань відкрито згідно з планом (4,9 млрд грн), а касові видатки досягли лише 4,4 млрд грн. За 2018 – 2020 роки рівень реалізації зростає плану зростає. У 2022 – 2023 роках прийнято рішення про спрямування коштів ДФРР на оборону.

Державний дорожній фонд фінансує як будівництво автомобільних доріг загального користування державного та комунального значення, так і заходи з підвищення безпеки дорожнього руху.

Головним розпорядником цих коштів є Міністерство інфраструктури України. Фонд є цільовим і збирає фінансові ресурси для реконструкції, будівництва, поточної експлуатації, капітального ремонту та утримання автомобільних доріг. При цьому 95% фінансування йде на капітальний ремонт, реконструкцію та розвиток дорожньої інфраструктури, а 5% – на заходи з безпеки дорожнього руху [59].

Розмір фінансування підприємств дорожнього господарства України з ДДФ становить близько 322 млрд грн (рис. 2.2).

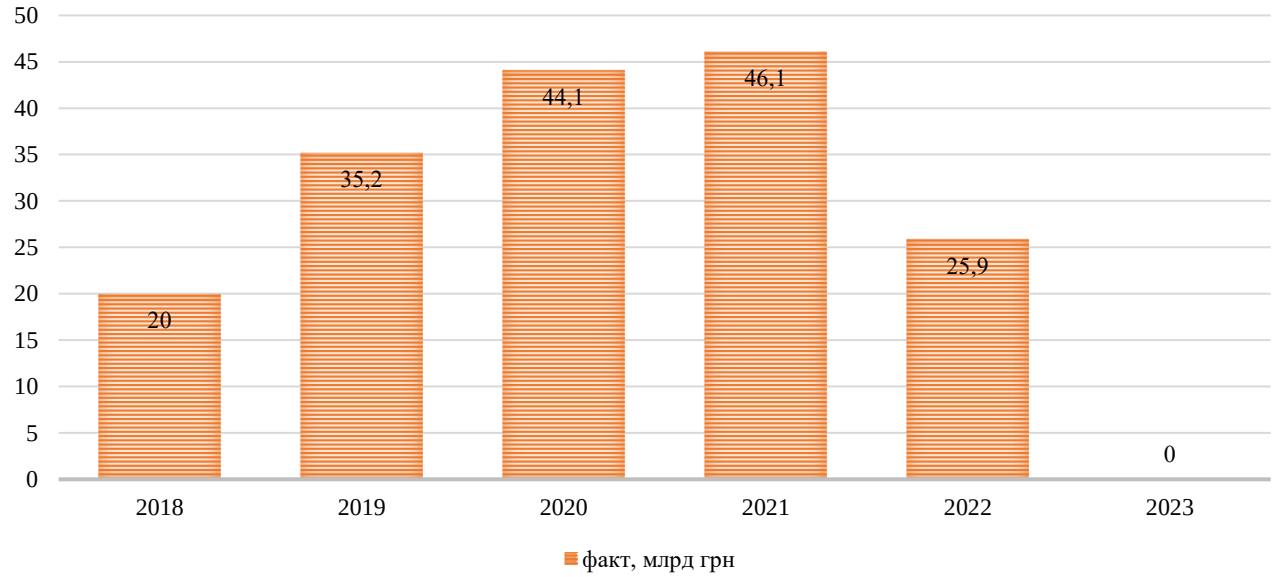

Рис. 2.2. Динаміка фінансування дорожнього господарства ДДФ за 2018 – 2023 роки [56]

У 2018 році фінансування складало 20 млрд грн. У 2019 році сума збільшилася до 35,2 млрд грн, що є суттєвим зростанням на 15,2 млрд грн. У 2020 році фінансування ще більше зросло – до 44,1 млрд грн, що свідчить про продовження тенденції до збільшення фінансування дорожньої інфраструктури. У 2021 році фінансування досягло пікової позначки – 46,1 млрд грн, що є найвищим показником за весь період аналізу. У 2022 році спостерігається значне зниження фінансування – до 25,9 млрд грн, що є падінням майже на 20 млрд грн порівняно з попереднім роком, що пов'язано з економічними труднощами, спричиненими внутрішньою ситуацією в країні (війна, криза) та необхідністю перенаправлення фінансування на інші потреби. У 2023 році фінансування по ДДФ становить 0 грн, тобто кошти Фонду спрямовані на оборону.

З рис. 2.3 видно, що найбільшу частку фінансування з ДДФ здійснено на поточний, середній ремонт – 43%, потім забезпечення гарантійного строку – 28%, капітальний ремонт – 24%, нове будівництво – 3%, реконструкція – 2%.

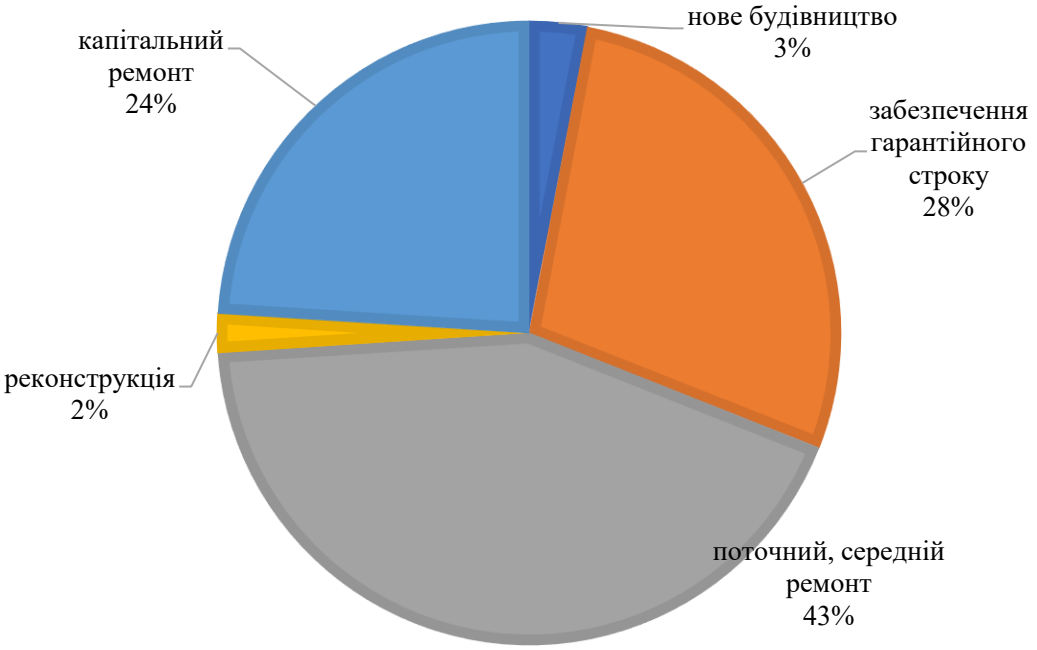

Рис. 2.3. Аналіз результатів будівництва та реконструкції ДДФ за 2018 – 2023 роки [56]

Згідно з результатами проведеного аналізу, економічна оцінка розвитку автомобільних доріг є комплексним процесом, який включає використання різних методів та підходів, а також аналітичні заходи для дослідження змін в економічних показниках, що відбуваються внаслідок розвитку дорожньої інфраструктури. Результати досліджень свідчать про те, що недостатнє фінансування для нових будівельних та реконструкційних робіт, а також для поточних і середніх ремонтів, значно обмежує можливості оновлення транспортної інфраструктури і забезпечення високої якості транспортних послуг.

Кошти з Державного фонду розвитку водного господарства використовуються переважно для функціонування державного водогосподарського комплексу та управління водними ресурсами (92,5%). Інші проекти (централізоване водопостачання сільських населених пунктів привізною водою; модернізація та розвиток водогосподарського комплексу) останнім часом отримали мало фінансування, хоча входили до цілей цього фонду.

Розмір фінансування об’єктів з Державного фонду розвитку водного господарства представлено на рис. 2.4.

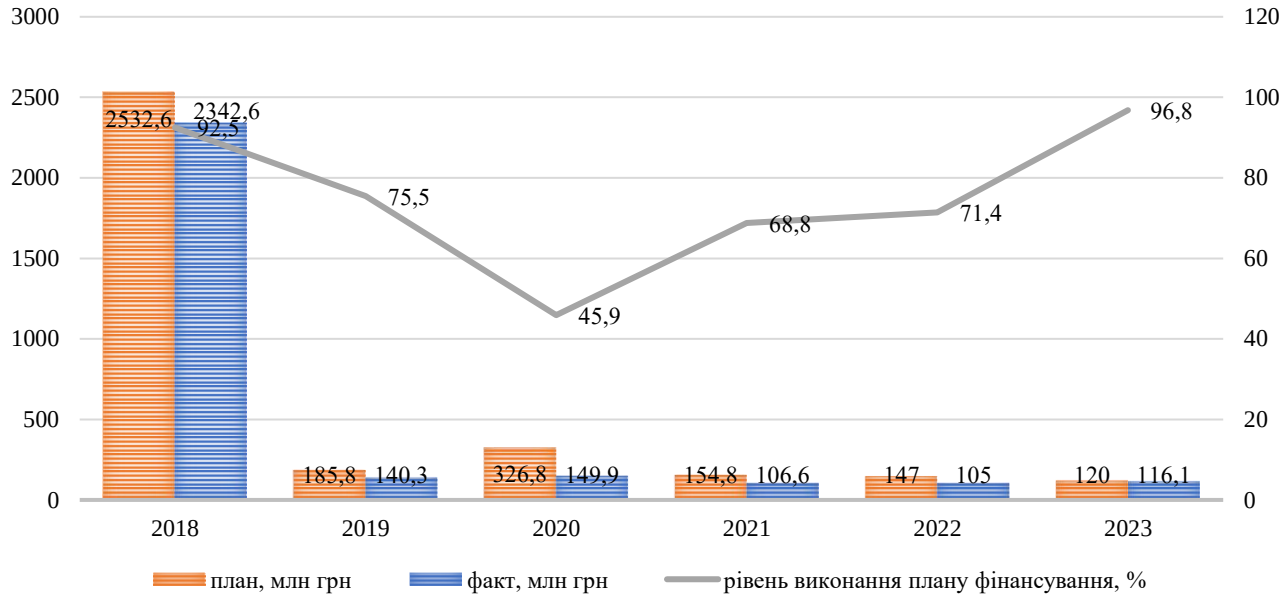

Рис. 2.4. Динаміка фінансування об’єктів з Державного фонду розвитку водного господарства за 2018 – 2023 роки [57]

Протягом 2018 – 2023 років спостерігається тенденція до зниження обсягів фінансування з Державного фонду розвитку водного господарства, зокрема, у 2019 – 2020 роках, коли відсоток виконання планів був значно нижчий за 50%.

Відсутність належного фінансування в ці роки може бути зумовлена економічною ситуацією, зокрема, впливом пандемії.

Найвищий рівень виконання плану спостерігається в 2023 році, що може свідчити про поступове відновлення фінансування. У2023 році кошти Фонду використовувались за Бюджетною програмою КПКВК 2707070 «Захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь, в тому числі в басейні р. Тиса у Закарпатській області» та Бюджетною програмою КПКВК 2707090 «Першочергове забезпечення сільських населених пунктів централізованим водопостачанням».

Цей аналіз свідчить про необхідність стабільного і прогнозованого фінансування об'єктів водного господарства для підтримки їх розвитку та

ефективності в майбутньому.

Потреба у розвитку критично важливої інфраструктури для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) є значною, особливо для країн з економіками, що розвиваються. Враховуючи обмеження державних бюджетів, які не здатні повністю фінансувати необхідні інфраструктурні проєкти, важливою складовою глобальної стратегії сталого розвитку є залучення фінансових ресурсів з приватного сектору розвинутих країн. Це може здійснюватися через механізми державно-приватного партнерства (ДПП), які дозволяють використовувати інвестиції приватних компаній для будівництва та модернізації інфраструктури в країнах, що розвиваються, забезпечуючи стійкий розвиток і сприяючи досягненню глобальних цілей.

За даними центральних та місцевих органів виконавчої влади, станом на кінець 2023 року в Україні було укладено 193 договори на умовах державно-приватного партнерства (ДПП). З цих договорів лише 18 реалізуються, зокрема 9 концесійних, 5 – про спільну діяльність, та 4 – інші форми. 162 договори не виконуються, з яких 116 залишаються невиконаними, а 46 були розірвані або втратили силу через завершення терміну дії. 13 проєктів було призупинено через збройну агресію Росії.

Різноманітність форм взаємодії державного та приватного сектору призводить до появи різних типів ДПП, вибір і реалізація яких залежать від мети проекту, його обсягу, прибутковості та способів розподілу ризику між учасниками. Водночас важливо зазначити, що неналежно розроблені державно-приватні партнерства можуть призвести до того, що приватний партнер отримає високий прибуток, в той час як держава несе всі ризики, що може суттєво знизити ефективність таких проектів.

Висновки до розділу 2

У 2020 році Україна в цілому просунулася по 15 із 17 Цілей сталого розвитку. Найважливішим досягненням є зменшення бідності. Значних успіхів

досягнуто у підвищенні стандартів оплати праці та збільшенні охоплення населення житловими субсидіями. В Україні реалізується концепція освітньої реформи «Нова українська школа». З 2015 року в Україні створено 1029 об'єднаних територіальних органів, державна підтримка місцевого та регіонального розвитку зросла в 41,5 раза.

Військові дії, тимчасова окупація частини територій, зношеність інфраструктури, неефективність державного управління, неадекватний розподіл ресурсів та обмежене фінансування залишаються головними перешкодами сталого розвитку.

Підсумовуючи аналіз впливу державної фінансової політики України на сталий розвиток країни, виділяємо такі загальні тенденції:

– відношення дефіциту державного бюджету до ВВП перевищує нормативно допустимі межі;

– обсяг державного та гарантованого державою боргу за останній рік перевищив ліміт, встановлений Бюджетним кодексом України;

– обсяг державного та гарантованого державою боргу в Україні досяг значних рівнів і негативно впливає на сталий розвиток країни;

– чітко простежується негативна тенденція зміни динаміки відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП;

– зміна в динаміці відношення перерозподіленого ВВП через сектор загального державного управління в Україні характеризується негативною тенденцією;

– негативна тенденція збалансованості бюджетної політики України (за умови врахування негативної тенденції щодо стрімкого зростання державного та гарантованого державою боргу).

Детальний аналіз впливу державної фінансової політики України на сталий розвиток країни виявив низку негативних тенденцій, що вимагають додаткових досліджень. Це створює підстави для проведення комплексного аналізу з метою виявлення резервів та шляхів покращення ефективності фінансової політики для сприяння сталому розвитку країни.

РОЗДІЛ 3
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОНАННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

3.1. Причини недосягнення індикаторів Цілей сталого розвитку та перспективи їх подолання в процесі відбудови України

За період своєї незалежності Україна пройшла через складний етап постсоціалістичної трансформації. На сьогодні в країні створені інститути демократичного суспільства, а також ринкової економіки і громадянського суспільства. Розбудова незалежності відбувалася на фоні численних суспільно-політичних змін і драматичних подій. Незважаючи на це, Україна взяла на себе зобов'язання досягти Цілей сталого розвитку до 2030 року, керуючись принципом «нікого не залишити осторонь». У 2021 році країна представила добровільний національний звіт щодо прогресу в досягненні ЦСР, підсумовуючи результати роботи за останні роки. Однак аналіз ключових тенденцій показує нерівномірний розвиток держави, що супроводжувався численними економічними та політичними кризами.

До того, як у лютому почалася повномасштабна війна, Україна впевнено просувалась у напрямку досягнення 15 із 17 Цілей сталого розвитку, а також досягла найбільшого успіху в подоланні бідності. Добровільне національне опитування в Україні 2021 року показало зниження рівня бідності з 58,3% у 2015 році до 38% у 2020 році.

Вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року приголомшило світ. У 2022 році ця війна призвела до найбільшого переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни; знищила цілі міста та селища; стала причиною трагічної загибелі незліченної кількості мирних жителів, у тому числі дітей; знищила досягнення розвитку, досягнуті протягом 30 років; занурила у бідність понад чверть громадян України.

Через війну пріоритети національного розвитку, визначені в попередній Рамковій програмі партнерства між ООН та Урядом України, були призупинені. У перші місяці після вторгнення ООН зосередилася на гуманітарній допомозі Україні.

Економіці України було завдано серйозного удару. Інфраструктурі завдано значної шкоди, а економічна діяльність у багатьох районах зупинилася через закриття підприємств.

Зараз, коли починаються дискусії щодо відновлення країни та економіки, ЦСР будуть використовуватися як орієнтир для забезпечення найбільш ефективної реконструкції України.

Перехідна рамкова програма ООН для України на 2022-2023 роки – стратегічний документ системи розвитку ООН, покликаний підтримати реагування Уряду України на економічні та соціальні наслідки російського вторгнення та війни проти України. Організація Об'єднаних Націй в Україні підтримує окремих осіб, громади та інституції у зміцненні систем і підвищенні стійкості, зосереджуючись на таких пріоритетних сферах: інституційна спроможність, збір даних, відбудова інфраструктури, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, джерела засобів до існування, продовольча безпека, енергетика і навколишнє середовище.

У перші місяці після вторгнення робота була зосереджена на наданні гуманітарної допомоги, а у вересні агентства ООН з розвитку почали працювати над раннім надзвичайним відновленням, щоб підтримати пріоритети уряду, викладені в проекті плану відновлення ООН для України та в прийнятому урядом Плану пріоритетних дій на 2023 рік [20].

Щоб підтримати ці зусилля, ООН зібрали понад 700 мільйонів доларів. У 2023 році масштаб раннього аварійного відновлення та середньострокового відновлення та реконструкції стрімко зростає.

Післявоєнна відбудова України та її подальший розвиток має в міру можливості передбачати організацію управління сталим територіальним розвитком у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій

перспективі на державному, регіональному, місцевому та локальному рівнях.

При визначенні Цілей сталого розвитку (ЦСР), відповідних завдань та довгострокових індикаторів важливо враховувати глобальні тенденції розвитку, принципи сталого розвитку, а також громадську думку щодо бачення майбутнього.

Світова практика демонструє, що соціальний прогрес значною мірою залежить від досягнення балансу між економічним зростанням територій, конкурентоспроможністю підприємств, екологічною безпекою та зменшенням соціальної нерівності. Для реалізації довгострокових цілей важливо виконувати послідовно коротко- та середньострокові завдання. Важливими передумовами для досягнення всіх ЦСР є якісне планування, ефективне управління, прозорість влади, боротьба з корупцією, підтримка громадськості, а також активна участь населення у прийнятті рішень і моніторингу їх виконання.

Організації повинні враховувати цілі та принципи ЦСР у своїй повсякденній роботі, як зовнішні загальні рамки, орієнтири, маяки, які лише визначають напрямок того, до чого варто прагнути і чого варто досягти. Цілі та принципи ЦСР повинні бути адаптовані та представлені у вигляді конкретних заходів, які організації мають враховувати під час планування територіального розвитку.

Забезпечення сталого майбутнього України можливе через розробку та впровадження стратегічних і цільових засад державного регулювання сталого розвитку на національному рівні.

Важливим є також дослідження концептуальних підходів до сталого розвитку в Україні та визначення напрямів сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Основними принципами відновлення держави мають бути:

1. Відновлення критичної інфраструктури є ключовим для забезпечення енергетичної безпеки країни (ЦСР – 7, 9, 11). Планування відновлення територій України повинно бути ефективним, з акцентом на надання органам місцевого самоврядування відповідних повноважень для відновлення життєдіяльності міст

та сіл. Для цього уряд має приймати ефективні, довгострокові та системні рішення. Міжнародний досвід відновлення міст після значних руйнувань показує, що лише комплексний підхід, заснований на принципах сталого розвитку, здатен відновити добробут населення та соціально-культурне життя (ЦСР – 9).

2. У процесі відбудови України громади повинні мати право визначати пріоритети та планувати відновлення відповідно до своїх потреб. Муніципалітети мають активно залучати громадськість до процесу прийняття рішень через інструменти прямої демократії, такі як громадські обговорення, слухання та робочі групи. Важливим аспектом є також розвиток фінансової спроможності місцевих органів влади для сталого територіального розвитку та сприяння сталому розвитку (ЦСР – 16).

3. Збереження екологічного контролю є важливим аспектом під час дерегуляції бізнесу. Попри скорочення адміністративних бар'єрів для підприємців, необхідно забезпечити наявність екологічних стандартів та контролю для мінімізації шкоди навколишньому середовищу.

4. Сталий розвиток міст і регіонів має базуватися на принципах сталого розвитку, що включають сталу мобільність та інклюзивність громадських просторів. Це передбачає створення інфраструктури, яка б задовольняла потреби всіх верств населення, сприяючи інтеграції різних соціальних груп та розвитку міських територій.

5. Зелена реконструкція повинна включати швидку відмову України від викопного палива, зокрема імпортованого. Це має бути частиною національної стратегії енергетичної безпеки, спрямованої на досягнення мети переходу на 100% відновлюваних джерел енергії до 2050 року, а також поступової відмови від атомної енергетики. Всі інвестиції в енергетичні проєкти повинні орієнтуватися на стійкий розвиток і заміщення викопних енергоресурсів.

6. Важливо розвивати стійкі та децентралізовані сільськогосподарські й харчові системи для забезпечення продовольчої та екологічної безпеки. У післявоєнний період особлива увага повинна бути надана створенню

адаптивних, гнучких та сталих сільськогосподарських систем, що можуть ефективно реагувати на зміну умов та гарантувати продовольчу безпеку для країни.

7. Забезпечення збереження екосистем і природних ресурсів України є критично важливим аспектом відбудови країни.

Відновлення природних територій, що постраждали від військових дій, має бути здійснене з використанням сучасних технологій та практик, які сприятимуть відновленню екологічного балансу. Важливим є вибір стратегії, що дозволяє відмовитися від практик минулого, орієнтуючись на принципи сталого розвитку. Під час відновлення потрібно враховувати політичну та національну доцільність, намагаючись поєднати ефективність відбудови з геополітичними інтересами країни.

3.2. Підвищення ефективності використання державних інвестицій та запозичень міжнародних фінансових організацій

Ключовим аспектом успішної реалізації політики сталого розвитку на рівні країни та регіонів є створення ефективної системи фінансового забезпечення для втілення національних, галузевих і місцевих стратегій сталого розвитку. Зокрема, це включає фінансування інфраструктурних проектів, спрямованих на досягнення Цілей сталого розвитку.

Існують різноманітні джерела фінансування для реалізації таких проектів. Одними з основних є капітальні видатки з державного та місцевих бюджетів, а також запозичення від міжнародних фінансових організацій під державні або місцеві гарантії. Крім того, важливу роль у фінансуванні інфраструктурних ініціатив відіграють кошти приватних інвесторів через механізм державно-приватного партнерства (ДПП).

Наразі виключно за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів інфраструктурні проекти в Україні фінансуються, а також кредитів за програмами співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, іноземними

державами та банками. Деякі проекти, які планується реалізувати в рамках державно-приватного партнерства, ще знаходяться на стадії підготовки [24].

Зважаючи на обмеженість бюджетних та позикових ресурсів, доступних для модернізації існуючої інфраструктури та створення нової, необхідно негайно впровадити механізм пріоритезації інфраструктурних проектів. Це означає, що реалізація проектів, які фінансуються з державного бюджету або за рахунок запозичень міжнародних фінансових організацій під державні гарантії, повинна бути визначена за критерієм їхньої важливості для розвитку. Такі проекти мають бути включені до національних (галузевих, муніципальних) інфраструктурних планів і забезпечені гарантованим фінансуванням згідно з затвердженими термінами їх виконання.

Щоб визначити пріоритетні проекти, які необхідно профінансувати в першу чергу, пропонується застосування методу пріоритезації інфраструктурних проектів на основі мультикритеріальної цільової оцінки індикаторів, визначених в стратегіях та програмах, які розроблені Світовим банком.

Щоб застосувати цю методологію, необхідно виконати наступні кроки:

- визначення цільових показників, які мають відповідати національним показникам ЦСР у сфері реалізації проекту (проектної пропозиції). Бажано, щоб ці показники були включені у відповідні стратегії сталого розвитку;

- складання переліку проектів та проектних пропозицій, які претендують на кошти з бюджетів (за окремими бюджетними програмами чи за спеціальними бюджетними фондами) чи за програмами МФО;

- провести оцінку впливу реалізації проектів (проектних пропозицій), включених до переліку, щодо їх впливу на досягнення визначених цільових показників. Така оцінка має здійснюватися або на підставі розрахунків, що містяться в техніко-економічне обґрунтування проектів (за наявності), або на основі експертних оцінок спеціалістів;

- з метою оптимізації використання фінансових ресурсів, необхідно визначити обмеження на фінансування інфраструктурних проектів, що

реалізуються за рахунок державного бюджету (відповідно до середньострокового прогнозу) або міжнародних фінансових організацій (з урахуванням граничного обсягу фінансування).

Методологія пріоритезації проектів повинна враховувати два основні види цільових показників: соціально-екологічні та фінансово-економічні, що містяться в національних, галузевих або місцевих стратегіях сталого розвитку.

Індикатори, що відносяться до кожної з цих категорій, повинні оцінюватися на основі експертного аналізу їхньої важливості для досягнення цілей державної політики в конкретній сфері.

Соціально-екологічні показники формуються із показників, що стосуються соціальних аспектів (наприклад, рівень життя, рівень бідності) та екологічних факторів (вплив на довкілля). Вони також враховують кількість людей, які можуть отримати позитивний ефект від реалізації конкретного проекту.

Фінансово-економічні показники визначаються через аналіз витрат і вигод від впровадження проекту, а також вплив зовнішніх факторів і можливих ризиків. Проведення такого аналізу дозволяє оцінити пріоритетність проектів, застосовуючи соціально-екологічні та фінансово-економічні критерії, обраховані системою згідно з важливістю кожного показника.

Перевагою використання цієї методики є можливість реалізації на державному та місцевому рівнях єдиного підходу до оцінки запланованих інвестиційних проектів та визначення їх пріоритетності на основі оцінки проектних пропозицій, а не проектів.

За результатами оцінки проектів приймається рішення щодо підготовки техніко-економічного обґрунтування для тих, що є пріоритетними та плануються до реалізації в найближчій перспективі.

Запропонований підхід суттєво відрізняється від існуючої практики в Україні, де відбір проектів для фінансування з державного бюджету зазвичай здійснюється на основі результатів експертизи техніко-економічних обґрунтувань, що проводяться за допомогою професійної оцінки проектів.

Це призводить до ситуації, коли державні або місцеві органи влади витрачають ресурси на розробку техніко-економічних обґрунтувань (ТЕО) для проектів, які не є пріоритетними на найближчий час і можуть бути реалізовані тільки через значний період. Підготовка ТЕО потребує значних часових та фінансових витрат, що робить ці витрати марними, коли проекти не проходять відбір для фінансування.

Таким чином, застосування такої або подібної методології для визначення пріоритетних проектів є економічно доцільним. У зв’язку з цим, варто розглянути можливість впровадження цієї методології в діяльність органів влади України, зокрема Міністерства фінансів України, для покращення ефективності використання державних коштів.

Фінансування інфраструктурних проектів із державного та місцевих бюджетів, як правило, відбувається через пряме включення відповідних видатків до річного бюджету або через спеціально створені фонди цільового спрямування. Однак існують низка проблем, що виникають під час фінансування таких проектів, особливо коли йдеться про державні інвестиційні проекти.

Основними проблемами є: недостатнє планування та ефективне використання обмежених бюджетних ресурсів, що часто призводить до неефективного розподілу коштів; а також дефіцит фінансування через обмежену здатність бюджету забезпечити необхідні суми для реалізації великих інфраструктурних проектів. Тому важливо оптимізувати систему фінансування та переглянути стратегію розподілу коштів для досягнення сталого розвитку інфраструктури в країні.

Установлена законом процедура відбору державних інвестиційних проектів відбувається у два етапи. Спочатку створюється концептуальна оцінка, а на другому етапі, якщо концептуальна оцінка є позитивною, починається створення техніко-економічного обґрунтування. Відбір проектів для включення до переліку державних інвестиційних проектів здійснюється на основі оцінки цих техніко-економічних обґрунтувань. Загалом, такий підхід є доцільним і

логічним. Проте існуюча система відбору інвестиційних проектів не є бездоганною. Критерії відбору державних інвестиційних проектів залишаються нечіткими, постійно змінюються і часто не узгоджуються з пріоритетами державної політики. Крім того, відсутній комплексний аналіз їх впливу на досягнення загальнодержавних показників Цілей сталого розвитку (ЦСР).

Тому поточна процедура відбору не може вважатися ефективною для виконання завдань сталого розвитку, визначених національними ЦСР. Для покращення цієї процедури доцільно впровадити науково обґрунтовану методику пріоритезації проектів, орієнтуючись на національні показники ЦСР. Зокрема, можна застосувати методику пріоритетності інфраструктурних проектів Світового банку, адаптуючи її до специфічних умов України для більш ефективного розподілу ресурсів.

Подібний підхід також рекомендується при відборі проектів для фінансування за рахунок спеціальних державних фондів, таких як Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), Державний дорожній фонд (ДДФ) та Державний фонд розвитку водного господарства (ДФВГ). Витрачання коштів з цих фондів відбувається відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України. Проте, на жаль, чинні нормативно-правові акти не передбачають необхідності проведення оцінки впливу проектів на досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), що є суттєвим недоліком.

Крім того, існуючі критерії відбору проектів для фінансування часто визначаються неадекватно, що створює ризик суб'єктивності у процесі відбору. Наприклад, для участі в конкурсі на фінансування з таких фондів, як ДФРР, необхідно підготувати техніко-економічні обґрунтування проектів, але без попередньої оцінки їх відповідності національним цілям і стратегіям сталого розвитку.

Однією з серйозних проблем фінансування інфраструктурних проектів за рахунок бюджетних коштів є недотримання запланованих обсягів фінансування у середньостроковій перспективі. Під час прийняття річних бюджетів капітальні видатки часто підлягають перегляду. Це може бути зумовлено появою нових,

термінових потреб у фінансуванні, змінами у політичних вподобаннях, реорганізацією політичних сил у парламенті чи місцевих радах, а також коаліційними угодами. Такі зміни впливають на стабільність фінансування інфраструктурних проектів, що ускладнює їх ефективну реалізацію.

Подібні проблеми спостерігаються не лише на етапі затвердження Державного бюджету України, а й на рівні місцевих бюджетів. Це призводить до наступних наслідків: ситуативного відбору інфраструктурних проектів для фінансування з державного або місцевих бюджетів; затримок у реалізації проектів, фінансування яких було розпочато в попередні роки; збільшення вартості проектів; відкладання досягнення запланованих результатів. Такі фактори негативно впливають на ефективність використання бюджетних коштів і не сприяють досягненню суспільно важливих результатів. Багаторічні затримки в реалізації інфраструктурних проектів зрештою ведуть до відтермінування можливостей громадян використовувати нові інфраструктурні об'єкти, на що витрачаються значні фінансові ресурси.

Запозичення у міжнародних фінансових організацій (МФО) є важливим джерелом фінансування для довгострокових інфраструктурних проектів в Україні. Ці кредити надаються на вигідних умовах і часто супроводжуються підтримкою МФО у здійсненні економічних реформ, а також підвищенні інституційної спроможності державних органів. Крім того, вони сприяють впровадженню сучасних фінансових та інституційних механізмів у сфері сталого розвитку.

Участь у програмах розвитку інфраструктури МФО є надзвичайно важливою для України, оскільки це забезпечує підтримку сталого розвитку країни. МФО ретельно оцінюють проекти, що фінансуються їхніми кредитами, враховуючи їхній вплив на цільові показники національних і регіональних стратегій, а також на досягнення Цілей сталого розвитку ООН.

Однак у цій сфері існують певні проблеми, що потребують вирішення для покращення використання наявних фінансових ресурсів і забезпечення сталого розвитку. Основною причиною цих проблем є неефективне управління

проектами з боку органів державної влади, які є отримувачами підтримки від міжнародних фінансових організацій.

Проектами керують державні установи, відповідальні за реалізацію проектів за програмами міжнародних фінансових організацій, однак вони не мають достатнього інституційного потенціалу для ефективного управління цими програмами. Процес їх діяльності недостатньо стандартизований, і належний моніторинг та контроль за результатами їх роботи не завжди здійснюються на достатньому рівні.

В результаті, кошти, надані міжнародними фінансовими організаціями, використовуються неефективно, що негативно впливає на економічне зростання країни. Проте, у серпні 2018 року Міністерство фінансів України разом з міжнародними фінансовими організаціями створило Департамент міжнародних фінансових проектів. Його метою стало забезпечення більш ефективної координації в ініціюванні, підготовці та реалізації проектів, підтримуваних міжнародними фінансовими організаціями. У грудні 2018 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію підвищення ефективності виконання спільних з міжнародними фінансовими організаціями проектів [26].

Цей документ містить перелік основних проблем, що виникають на різних етапах проектного циклу, а також можливі шляхи їх вирішення. Однак слід особливо звернути увагу на проблеми, окреслені в концепції підвищення ефективності реалізації спільних проектів з міжнародними фінансовими організаціями, які потребують додаткової уваги. Серед таких проблем: відсутність чіткої пріоритетності проектів МФО; нестача кваліфікованих кадрів у міністерствах, відсутність досвідчених спеціалістів у командах управління проектами та недостатня підготовка проектів; фрагментарність оцінки проектів та складні процедури закупівель.

Тепер концепція містить можливі варіанти вирішення зазначених проблем. Наприклад, було запропоновано каскадний підхід до відбору та оцінки проектів, враховуючи національні та галузеві стратегічні документи, керуючись такою логікою аналізу:

1. Відповідність проекту цілям та завданням стратегії розвитку в певному регіоні / секторі.

2. Можливість фінансування цього проєкту з державного або місцевого бюджету.

3. Можливість запровадження державно-приватного партнерства.

4. Можливість запозичення коштів під муніципальні або часткові державні гарантії.

5. Наявність власної інституційної спроможності.

Також важливо налагодити чітку координацію реалізації проектів МФО, запровадити багаторівневу систему моніторингу проектів, створити експертну базу даних та довідник проектів МФО, а також залучити цільову технічну допомогу МФО для підтримки проектів з моменту переговорів про початок проекту до фактичного підписання кредитних угод.

Іншим важливим потенційним джерелом фінансування інфраструктурних проектів, критично важливих для досягнення Цілей сталого розвитку, є приватні інвестиції через державно-приватне партнерство. Як зазначили Ю.Є. Пащенко та М.В. Корінь: «дослідження механізмів фінансування розвитку транспортної інфраструктури в Європі дозволило встановити, що саме завдяки використанню ДПП знайшла практичне втілення більша частина соціально значимих інфраструктурних проєктів» [35, с.77]. На думку М.І. Диби: «реалізація потенціалу та диференційованих форм державно-приватного партнерства є одним із стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку» [30, с.54].

Проекти в галузі транспортної інфраструктури складають значну частину ініціатив державно-приватного партнерства в країнах з перехідною економікою. Однак, незважаючи на наявність розвиненого правового регулювання, яке відповідає міжнародним стандартам, Україна ще не повною мірою скористалася можливостями, які надає цей механізм.

Висновки до розділу 3

Таким чином, діяльність ООН в Україні у 2023 році й надалі буде зосереджена на наданні життєво необхідної допомоги відповідно до плану гуманітарної допомоги, підтримці Уряду України в досягненні цілей, визначених у його Плані пріоритетних дій на 2023 рік, а також зміцненні систем та посиленні фінансової стійкості, як зазначено в Перехідній рамковій програмі ООН для України на 2022-2023 роки.

Урядова підтримка раннього екстренного відновлення буде зосереджена на таких сферах:

1. Формування інформаційної основи для відновлення України за принципом «не залишити нікого осторонь».

2. Розробка та впровадження довгострокових рішень для повернення біженців та інтеграції переміщених осіб.

3. Підтримка стійкого переходу від багатоцільової гуманітарної грошової допомоги до зміцненої, адекватно фінансованої та інтегрованої національної системи соціального захисту.

4. Підтримка субнаціональних органів влади у створенні комплексних механізмів координації на місцевому рівні для визначення та реалізації власних пріоритетів у процесі відновлення та реконструкції.

5. Впровадження узгодженого підходу, який включає співпрацю між урядом і міжнародними партнерами, а також академічними колами та приватним сектором, для прискорення розмінування сільськогосподарських земель і створення національної галузі розмінування.

6. Надання своєчасних, стратегічних і комплексних консультацій щодо політики, технічної експертизи та матеріальної підтримки з питань, що вимагають довгострокових зусиль, таких як: довкілля, сільське господарство, психічне здоров’я, домашнє насильство, управління, верховенство права, права людини та гендерна рівність.

Для підтримки реалізації важливих для держави проектів розвитку

інфраструктури в тому числі за рахунок їх повного або часткового фінансування з державного та/або місцевого бюджету, або за рахунок запозичень держави в рамках програм МФО з урахуванням специфіки таких проектів в Україні існує розвинена та логічна система управління державними капітальними видатками.

Відбір проектів для фінансування за рахунок кредитів МФО проводиться відповідно до принципів, визначених самими організаціями, та з урахуванням глобальних Цілей сталого розвитку, що корелюють з національними ЦСР.

Однак, незважаючи на відповідність проектів цим пріоритетам, виникає проблема неефективного управління проектами, що фінансуються МФО. Це стосується груп управління проектами, створених при органах виконавчої влади України, які несуть відповідальність за реалізацію програм. Враховуючи ці труднощі, важливо впровадити заходи, спрямовані на підвищення інституційної ефективності органів влади, а також розробити методичні підходи для оптимізації інституційної структури та подальшого регулювання їх застосування.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи оцінку системи фінансового забезпечення сталого розвитку в Україні та її здатність сприяти досягненню національних Цілей сталого розвитку, можна виділити кілька ключових висновків.

Теоретичні та методологічні основи формування системи державного фінансового забезпечення сталого розвитку, яка б відповідала новим вимогам суспільного розвитку, потребують подальшого вдосконалення. Це удосконалення має враховувати підходи, що рекомендуються ООН в контексті реалізації Цілей сталого розвитку.

Досягнення ЦСР, згідно з Національною доповіддю «Цілі сталого розвитку: Україна», передбачає 15-річний період, з яких вже минуло сім років. Тому механізми, які повинні забезпечити реалізацію завдань, визначених національними ЦСР, мали б бути вже розроблені та затверджені на сьогоднішній день.

Однак, через повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року в Україні призупинено дію Рамкової програми партнерства між ООН і Урядом України, а національні пріоритети зосередилася на гуманітарному реагуванні.

Державний бюджет є важливим джерелом фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку країни, фінансування інфраструктурних проєктів. Для фінансування таких цілей за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів зазвичай виділяються капітальні видатки відповідних бюджетів, або створюються спеціальні бюджетні фонди, які мають цільове спрямування, або здійснюються запозичення у міжнародних фінансових організаціях під державні гарантії, або утворюється проект державно-приватного партнерства.

При аналізі впливу державного бюджету на фінансування сталого розвитку країни виявлено наступні проблеми:

– фінансовий стан державного бюджету перебуває у кризовому положенні так як за останні роки значно погіршились тенденції основних бюджетних показників: відношення дефіциту державного бюджету до ВВП перевищує нормативно допустимі межі (17,62% у 2022 році); обсяг державного та гарантованого державою боргу (78,4% проти 60 % допустимих); зміна в динаміці відношення перерозподіленого ВВП через сектор загального державного управління в Україні (42,3%); відношення обсягу капітальних видатків державного бюджету до розміру державних запозичень (тільки 12,2% у 2022 році). Все це свідчить про негативну тенденцію збалансованості бюджетної політики та негативно впливає на сталий розвиток країни;

– фінансування інфраструктурних об’єктів через державні цільові фонди практично призупинено у 2022 році, незначне фінансування у 2023 році;

– фінансування за рахунок коштів загальних фондів відповідних бюджетів є ризикованим, оскільки витрати на капітальні видатки постійно переглядаються під час затвердження річних бюджетів через виникнення нових термінових фінансових потреб або зміну політичних уподобань партій, які відповідають за затвердження бюджетів, це призводить до неефективного використання бюджетних коштів;

– в разі повільного фінансування інфраструктурних проєктів, введення в дію яких відтягується і, як наслідок, такі об’єкти не «працюють» на суспільно значимий результат;

– підходи до фінансування інфраструктурних проектів за рахунок бюджетних коштів не передбачають попередньої оцінки інфраструктурних проектів щодо їх впливу на досягнення національних індикаторів ЦСР.

Основні перспективи, на яких має базуватися функціонування майбутньої системи державного фінансового забезпечення сталого розвитку, включають:

1. Визначення державних пріоритетів на довгострокову перспективу відповідно до Цілей сталого розвитку та завдань, необхідних для досягнення відповідних національних індикаторів.

2. Створення інституційного середовища для ефективного управління сталим розвитком.

3. Визначення інфраструктури, яка є критично важливою для досягнення Цілей сталого розвитку, а також пошук потенційних джерел фінансування її створення.

4. Запровадження моніторингу та контролю в цій сфері для забезпечення ефективності реалізації проектів.

5. Формування механізмів державної фінансової підтримки сталого розвитку, спрямованих на реалізацію стратегічних ініціатив у цій галузі.

Під час відбудови України для досягнення Цілей сталого розвитку варто запровадити такі підходи:

1. Інформувати громаду про стратегії, концепції та рішення, розроблені для досягнення ЦСР, та залучати її до цього процесу.

2. Відновити лише мінімальну кількість доріг, необхідну для зручного сполучення, оскільки їх використання пов’язане з викидами CO^2 в атмосферу, збільшенням кількості споживаного викопного та вторинного палива та електроенергії.

3. Надати перевагу модернізації та відновленню зруйнованих будівель над будівництвом нових будівель. Це крок до відновлення зруйнованого, знайомого мешканцям історичного середовища, а також усталеного підходу до повторного використання матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Резолюція «Перетворення нашого світу: порядок денний сталого розвитку до 2030 року» від 25 вересня 2015 року. URL: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/92/PDF/N1529192.pdf?OpenElement (дата звернення: 24.10.2023).

2. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, 2000. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml (дата звернення: 24.10.2023).

3. Цілі розвитку тисячоліття. Україна: 2000-2015. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

4. Цілі розвитку тисячоліття: доклад за 2015 рік. URL: http://www.un.org/ru/millenniumgoals/mdgreport2015.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

5. Доклад про Цілі в області сталого розвитку на період до 2030 року. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R (дата звернення: 24.10.2023).

6. Доклад про Цілі в області сталого розвитку, 2018 рік. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2018/TheSustainableDevelopmentGoalsReport 2018-RU.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

7. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019 (дата звернення: 24.10.2023).

9. Цілі сталого розвитку. Україна – 2019. Моніторинговий звіт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/menu/st_rozv/publ/SDGsMonitoringReport_v08_24.09.20

19.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

10. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 24.10.2023).

11. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1987-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text (дата звернення: 24.10.2023).

12. Про державно-приватне партнерство. Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення: 24.10.2023).

13. Про Державний бюджет України на 2022 рік. Закон України від 2 грудня 2021 року № 1928-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text (дата звернення: 24.10.2023).

14. Про Державний бюджет України на 2023 рік. Закон України від 3 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text (дата звернення: 24.10.2023).

15. Про концесію. Закон України від 3 жовтня 2019 року № 155-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-IX#Text (дата звернення: 24.10.2023).

16. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Президент України, Указ від 30 вересня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019 (дата звернення: 24.10.2023).

17. Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства: у новій редакції: Кабінет Міністрів України, Постанова від 11 квітня 2011 р. № 384. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/384-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 24.10.2023).

18. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Кабінет Міністрів України, Постанова від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 24.10.2023).

19. Про затвердження Порядку заміни приватного партнера за договором, укладеним в рамках державно-приватного партнерства. Кабінет Міністрів

України, Постанова від 26.04.2017 р. № 298. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/298-2017-п (дата звернення: 24.10.2023).

20. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік: Кабінет Міністрів України, Розпорядження від 14 березня 2023 р. № 221-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2023-rik-221r-140323 (дата звернення: 24.10.2023).

21. Про інвестиційні програми і проекти регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися у 2021 році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку. Кабінет Міністрів України, Розпорядження від 12 квітня 2021 р. № 297-р(дата звернення: 24.10.2023).

22. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року. Кабінет Міністрів України, Розпорядження від 30 травня 2018 р. № 430-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-transportnoyistrategiyi-ukrayini-na-period-do-2030-roku (дата звернення: 24.10.2023).

23. Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку. Кабінет Міністрів України, Розпорядження від 21 серпня 2019 р. № 686-р. URL: ttp://www.ukrstat.gov.ua/menu/st_rozv/doc/rozp_KMU_686.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

24. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року. Кабінет Міністрів України, Розпорядження від від 30 травня 2018 р. № 430-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text (дата звернення: 24.10.2023).

25. Про затвердження Положення про Департамент міжнародних зв'язків та його структурні підрозділи: Міністерство фінансів України, Наказ від 22 серпня 2003 р. № 515. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0515201-03#Text (дата звернення: 24.10.2023).

26. Концепція щодо підвищення ефективності впровадження спільних з МФО проектів: Міністерство фінансів України, Наказ від 27 грудня 2018 р. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/kabinet-ministriv-skhvalyv-kontseptsiiu-pidvyshchennia-

efektyvnosti-vprovadzhennia-spilnykh-z-mfo-proektiv (дата звернення: 24.10.2023).

27. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

28. Гусєв Ю.В. Система регулювання державно-приватного партнерства в країнах Європи. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2017. № 4 (4). С. 45-48.

29. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І. Я. Чугунов, Т.В.Канєва та ін. за заг. ред. А. А. Мазаракі; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2018. 376 с.

30. Диба М.І. Проблеми розвитку концесії в Україні. *Фінанси України*. 2017. №5. С. 53-62.

31. Дубенко П.І. Можливості міжнародних банків розвитку в реалізації проектів ДПП і розвитку трансграничної інфраструктури. *Євразійська Економічна Інтеграція.* 2009. №4 (5). С. 70-83.

32. Єрменчук О.П. Основні підходи до організації захисту критичної інфраструктури в країнах Європи: досвід для України: монографія. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

33. Ковальчук В.В. Концесія як форма реалізації проектів державноприватного партнерства: загальна характеристика об'єкта бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2019. №1 (87) С. 83–91.

34. Колосова В.П. Фінанси міжнародних інституцій в Україні: монографія. Київ: Київ. нац. торг. ун-т, 2016. 404 с

35. Пащенко Ю.Є., Корінь М.В. Державно-приватне партнерство як механізм фінансового забезпечення розвитку транспортної інфраструктури залізниць. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 74–79.

36. Мар'янович М.Е. Національні індикатори досягнення Цілей сталого розвитку та їх роль у порядку денному ООН до 2030 року. *Інноваційна економіка.* 2019. № 5-6. С. 133-138.

37. Мар'янович М.Е. Роль державно-приватного партнерства в досягненні

Цілей сталого розвитку до 2030 року. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Економічні науки*. 2017. Том 2. Вип. 1. С. 98-102.

38. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Фінансові інструменти стимулювання регіонального розвитку: практика використання в Україні: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 224 с.

39. Лисенко Ю.Г., Жерліцина Д.М. Модернізація фінансових систем: методологія та інструменти управління. Полтава: ПУЕТ, 2017. 348 с.

40. Лук'яненко І.Г., Мар'янович М.Е. Роль державно-приватного партнерства в розбудові критичної інфраструктури для досягнення Цілей сталого розвитку в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. №1. С. 291–297

41. Нечипоренко А. В., Хмара Л. С. Тенденції розвитку структурних складових фінансової безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2019. №12. С. 296–302.

42. Чугунов І.Я., Собчук С.І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 3. С.103–116.

43. Zapatrina I. Sustainable Development Goals for Developing Economies and Public-Private Partnership – European Procurement & Public Private Partnership Law Review. 2016. №1. P. 39-45.

44. Висновки за результатами аналізу ефективності здійснення ДПП. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=ukUA&id=9a47d67e-6546-4caa-9ab0-dce86654169e&title=SistemaZboruTaUtilizatsiiBiogazuNaPoligoniTverdikhPobutovikhVidkhodivVM-Kremenchuk (дата звернення: 24.10.2023).

45. Запатріна І.В. Керівництво «Посилення ролі бізнесу в досягненні ЦСР в Україні», 2018. URL: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/enterpreneurshipsupport/sdg-business-role-enhancement.html (дата звернення: 24.10.2023).

46. Федорчак О.В. Проблеми фінансування інвестиційних проектів місцевого та регіонального розвитку в Україні. Вісник НАДУ при Президентові

України. Серія «Державне управління». 2017. № 2. С. 118–127. URL: http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/68/files/c5997533-1cfc-4677-95d8-2e3f95e69620.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

47. Цілі сталого розвитку. URL: https://business.diia.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku (дата звернення: 24.10.2023).

48. Цілі сталого розвитку. Україна – 2019. Моніторинговий звіт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/menu/st_rozv/publ/SDGsMonitoringReport_v08_24.09.2019.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

49. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini (дата звернення: 24.10.2023).

50. Lukianenko I., Sydorovych M. Impact of fiscal policy on economic development in Ukraine. Hyperion International Journal of Econophysics and New Economy. 2013. Vol. 6. № 1. P. 91-117. URL: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2494/Lukianenko_Sydorovych%20Impact%20of%20Fiscal%20Oplicy_.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 24.10.2023).

51. Marcelo D., Mandri-Perrott C., House S., Schwartz J.Z. An alternative approach to project selection: The Infrastructure Prioritization Framework. URL: http://pubdocs.worldbank.org/en/844631461874662700/16-04-23-InfrastructurePrioritization-Framework-Final-Version.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

52. Організація Об'єднаних Націй в Україні. URL: https://ukraine.un.org/uk (дата звернення: 24.10.2023).

53. Міністерство економіки України. URL: https://www.me.gov.ua (дата звернення: 24.10.2023).

54. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: https://mtu.gov.ua/ (дата звернення: 24.10.2023).

55. Державний фонд регіонального розвитку. URL: https://center.diia.gov.ua/support/support-2 (дата звернення: 24.10.2023).

56. Державний дорожній фонд. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/66/Doroga-Fond12__%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA_.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

57. Державний фонд розвитку водного господарства. URL: https://davr.gov.ua/news/derzhavnij-fond-vodnogo-gospodarstva-abo-princip-u-dii-zabrudnyuvach-platit (дата звернення: 24.10.2023).

58. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/(дата звернення: 24.10.2023).

59. Міністерство інфраструктури України. URL: https://mtu.gov.ua/(дата звернення: 24.10.2023).